

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Károly Róbert Campus

**A szegénység és társadalmi
kirekesztés helyzetének vizsgálata a
Visegrádi országokban**

Konzulens

Dr. Bozsik Norbert

főiskolai tanár

Készítette

Bartók Gábor

turizmus-vendéglátás szak

nappali tagozat

2022

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	2
2. Irodalmi áttekintés	5
2.1. A Visegrádi országok bemutatása.....	5
2.2. A Visegrádi országok gazdasági helyzete.....	9
2.3. Az életszínvonal indikátorainak bemutatása.....	14
2.4. A szegénység vagy társadalmi kirekesztés mutatója	15
2.5. A Lisszaboni stratégia.....	18
2.6. Az Európa 2020 stratégia.....	19
3. Anyag és módszer.....	23
4. Eredmények és értékelésük	25
4.1. Szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek helyzetének értékelése az Európai Unióban és a Visegrádi országokban.....	26
4.2. A relatív jövedelmi szegénységben élők helyzetének értékelése az Európai Unióban és a Visegrádi országokban.....	28
4.3. Súlyos anyagi nélkülözésben (deprivációban) élők helyzetének értékelése az Európai Unióban és a Visegrádi országokban	29
4.4. A nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásban élők helyzetének értékelése az Európai Unióban és a Visegrádi országokban	30
4.5. A szegénységi küszöb alakulása	31
5. Következtetések és javaslatok	35
6. Összefoglalás	37
Irodalomjegyzék	40
Ábrák jegyzéke	42
Táblázatok jegyzéke	42

1. BEVEZETÉS

A szegénység és társadalmi kirekesztés leküzdése az egyik legfontosabb politikai prioritás az Európai Unió számára. Az EU-ban ugyanis még mindig 97 millió embert fenyeget a szegénység vagy a társadalmi kirekesztődés veszélye. A társadalom periferiáján élők ilyen nagy száma komolyan nehezíti a szociális kohézió erősítését. Különösen hátrányos ez egy olyan időszakban, amikor a tagállamok a COVID válságból való kilábaláson fáradoznak.

Az Európa 2020 stratégia az Európai Unió 2010 és 2020 közötti időszakra vonatkozó növekedési stratégiája volt. A stratégia célja, hogy az EU intelligens, fenntartható és inkluzív gazdasággá váljon. Az Európai Unió tagállamainak állam- és kormányfői elhatározták, hogy 2020-ra legalább 20 millió embert kiemelnek a szegénységből és a társadalmi kirekesztettségéből (European Commission 2021). E célkitűzés elérése érdekében a tagországoknak az uniós célokkal összhangban álló nemzeti célkitűzéseket kell meghatározniuk, és a megvalósításhoz szükséges intézkedéseket kellett elfogadniuk. A szegénység és a társadalmi kirekesztés elleni küzdelem az EU és a tagállamok egyik kifejezett szociálpolitikai célkitűzése. Különösen komoly problémát jelent ez olyan országokban, ahol a gazdasági fejlettség alacsonyabb, mint az uniós átlag. Míg az EU-ban 26380 euró volt az egy főre jutó GDP 2020-ban, addig Csehországban 17340 euró, Lengyelországban 12700 euró, Szlovákiában 15180 euró, Magyarországon pedig 12680 euró.

A jövedelmi egyenlőtlenségek nem napjainkban kezdődtek Kelet-Európában. Az 1980-as években a liberalizáció következtében a volt szocialista országokban egyre inkább felerősödött az egyenlőtlenség. A rendszerváltást követően ez a folyamat rendkívül felgyorsult és a szegénység többszörösére növekedett. A gazdasági helyzet konszolidációját követően a helyzet javulni kezdett, de a jövedelmi egyenlőtlenségek továbbra is megmaradtak (Szirmai 2019). A Visegrádi országok fejlődése az elmúlt évszázadok alatt többször is összefonódott, de az elmúlt 17 év alatt gazdasági és politikai kapcsolatuk még inkább megerősödött, mivel egy közös integrációba működnek tovább. A négy ország (Lengyelország, Csehország, Szlovákia és Magyarország) teljesítményét általában egymással összehasonlítva szokták értékelni, a legkülönbözőbb gazdasági mutatók tükrében (gazdasági növekedés, munkanélküliség, infláció, államadósság stb.) Éppen ezért voltam kíváncsi arra, hogy a szegénység és társadalmi kirekesztés kapcsán a Visegrádi országok hogyan teljesítenek az Európai Unió átlagához és egymáshoz képest.

Érdekelt tehát, hogy a kelet-európai országokban mi a helyzet ebben a kérdésben. A szakdolgozatom témájaként így a szegénység és társadalmi kirekesztés problémáját választottam Visegrádi országokban. Mivel a közelmúltban ez a kérdéskör leginkább az Európa 2020 stratégiához köthető, így a szakdolgozatom címe „*A szegénység és társadalmi kirekesztés helyzetének vizsgálata a Visegrádi országokban*” lett.

A szakdolgozatom első részében három témára térek ki, amelyek a vizsgálataimhoz szorosan kapcsolódnak. Először bemutatom a Visegrádi országok főbb jellemzőit és gazdasági helyzetüket. Ezt követően ismertetésre kerülnek a szegénységgel és kirekesztéssel kapcsolatos fontosabb fogalmak (szegénység, szegénységi küszöb, kirekesztés) és bemutatom a vizsgált során használt indikátorokat. Ezek az általánosan használt életszínvonal mutatók, úgy mint a szegénység vagy társadalmi kirekesztés mutatója, a relatív jövedelmi szegénység mutatója, az anyagi és súlyos anyagi depriváció mutatója, illetve a nagyon alacsony munkaintenzitás mutatója. Végül ismertetésre kerülnek az Európai Uniónak a szegénység és társadalmi kirekesztés elleni küzdelemmel kapcsolatos fontosabb eredményei, különös tekintettel az Európa 2020 stratégiára.

A szakdolgozatomban a vizsgálatok kapcsán három hipotézist fogalmaztam meg.

H1 A 2008-as válságot követő gazdasági fellendüléssel együtt járt az életszínvonal indikátorok értékének javulása.

H2 A Visegrádi országok életszínvonal mutatói kedvezőtlenebb képet mutatnak az EU-átlagnál az alacsonyabb gazdasági fejlettség miatt.

H3 A munkapiacának helyzetének javulásával (a foglalkoztatás növekedése, a munkanélküliség csökkenése) az életszínvonal indikátorok értéke nem feltétlenül javul.

A szakdolgozatom megírásakor a releváns hazai és nemzetközi szakirodalmakat dolgoztam fel. A kutatás során szekunder adatbázisból dolgoztam. A magyar statisztikai adatbázisok közül a KSH munkapiaci és STADAT adatbázisára támaszkodtam. A nemzetközi adatgyűjtésemhez pedig az Európai Bizottság eurostat adatbázisát használtam fel az Európai Unió egészére a Visegrádi országokra vonatkozólag. Az elemzésem időtartama a 2008 és 2020 közötti időintervallumra vonatkoztak. Az elemzés alapvetően összehasonlító jellegű volt. A kutatási részben idősor elemzés keretében vizsgáltam az Európai Unió és a Visegrádi országokban az életkörülmények alakulását a fenn említett főbb indikátorok tükrében.

A szakdolgozat – terjedelmi okok miatt - természetesen a nem tér ki minden összehasonlításra. Nemekre és korcsoportokra vonatkozólag is találtam ugyan adatokat az eurostat adatbázisokban, de az előbbi két kategóriát nem vettem bele a kutatásba. Ez esetleg egy jövőbeni kutatás témája lehetne ...

2. IRODALMI ÁTTEKINTÉS

2.1. A Visegrádi országok bemutatása

A Visegrádi Együttműködés története az 1300-as nyúlik vissza. Károly Róbert magyar király Visegrádon fogadta Luxemburgi János cseh és Nagy Kázmér lengyel királyt 1335-ben. Ezen a találkozón sikerült elsimítaniuk a nézeteltéréseiket és gazdasági-politikai szövetséget hoztak létre, illetve szabályozták a kereskedelmi utak forgalmát is. Ennek révén komoly gazdasági és katonai potenciálra tettek szert Közép-Kelet-Európában, létrehozva egy új hatalmi centrumot. Igazi aranykora volt ez a három országnak (Tulok et. al., 2018).

Az 1990-es évek elején a KGST rendszer összeomlása után Kelet-Európában létrejött egy gazdasági és politikai vákum. A Visegrádi országok újra kezdeményeztek egy regionális együttműködést és ennek keretében Vaclav Havel csehszlovák elnök, Lech Wales lengyel elnök és Antal József magyar miniszterelnök nyilatkozatot írt alá Visegrádon 1991-ben. A kezdeményezés legfőbb célja az volt, hogy a három ország elinduljon az Európai Unióhoz és a NATO-hoz történő csatlakozás útján. Közben Csehszlovákia felbomlásával (egyben az önálló Cseh Köztársaság és Szlovákia megalakulásával) létrejöttek az ún, Visegrádi 4-ek (Kiss 2020). (1. ábra)

1. ábra A Visegrádi országok csoportja

Forrás: <https://www.gomorilap.sk/kozelet/visegradi-orszagok-kozos-radiojanak-magyar-musora/>

A Visegrádi országok 1992-ben létrehozták egy regionális blokkot, amely a CEFTA-t (Közép-Európai Szabadkereskedelmi Megállapodás) nevet viselte. A CEFTA fő célja volt a vámok fokozatosan megszüntetése az iparcikkek esetében, viszont a mezőgazdasági termékek esetében nem irányozták elő a szabad kereskedelmet (Bozsik 2012).

Ezzel párhuzamosan még az 1990-es évek elején a kelet-európai országok társulási megállapodást kötöttek az Európai Unióval. A Koppenhágai konferencián az Európai Unió feltételeket szabott a teljes jogú tagság eléréséhez a csatlakozni kívánó kelet-európai országoknak 1993-ban. A kritériumok előírták a működőképes piacgazdaság kialakítását, az EU jogrendszerének elfogadását, az emberi és kisebbségi jogok tiszteletben. A Visegrádi országok projektje sikeresnek bizonyult. A V4-ek mellett még másik hat országot (Málta, Ciprus, Szlovénia, Észtország, Lettország és Litvánia) is felvett az Európai Unió teljes jogú tagként 2004-ben. Ez a bővítés 76 millió fővel bővítette az addigi 15 tagú EU-t. A csatlakozás hasznos volt, mert a piac bővülése előnyökkel járt és ezáltal az EU is versenyképesebbé vált a világgazdaságban (Bainbridge, 2003).

Lengyelország

A legnagyobb Visegrádi ország Lengyelország a maga 312 ezer km² területével. Lakosainak száma 38,5 millió fő, így népesség tekintetében mintegy másfélszer nagyobb, mint a másik három Visegrádi ország együtt véve. Lengyelországnak az EU-csatlakozás óta eltelt időszaka kifejezetten sikeresnek tekinthető. A lengyel gazdaság európai átlagon felüli teljesítményt nyújtott. A hatalmas belső piaccal rendelkező ország az egyetlen volt az Európai Unióban, amely a 2008-2009-es gazdasági válság idején is növekedni tudott, és elkerülte a recessziót (Túry-Vida 2016). A gazdasági válság utáni fellendülést a költségvetés rendbetételére és az államadósság csökkentésére használták, és komoly szociális programokat is elindítottak Lengyelországban. Természetesen az uniós támogatások jelentősen hozzájárultak a GDP növekedéséhez. Az ország egyik legfőbb problémája azonban még mindig az elmaradott fizikai infrastruktúra, bár ezen a területen az utóbbi időkben már történtek komoly előre lépések. Komoly probléma ugyanakkor, hogy a fekete- és a barnaszén alapú energiatermelés – mely sok munkahelyet teremt - nehezíti a nemzetközi környezetvédelmi előírások teljesítését. A szénerőművek modernizációja pedig hosszú távú több tízmilliárd eurós beruházási-fejlesztést igényel.

Csehország

Csehország a korábbi Csehszlovákia egyik jogutódjaként lett tagja a Visegrádi 4-eknek. Az ország területe 1 79 000 km², a lakosság száma mintegy 10,5 millió fő. Fővárosa és egyben legnépesebb városa az 1,3 millió lakosú Prága. Csehország a legfejlettebb tagja a Visegrádi Négyeknek. A 2008-as válság jelentős közel 5%-os gazdasági recessziót eredményezett, és az ezt követő néhány évig még stagnált az ország gazdasága. Igazából csak 2014-től sikerült stabil növekedési pályára állnia azóta viszont tartós a növekedés. A gazdasági fellendülés révén nőtt a háztartások fogyasztása, mely a gazdasági növekedés egyik fő mozgatórugója. Emellett a magán- és állami beruházások egyaránt növelték a bruttó hazai termék értékét. A beruházások főleg a feldolgozóiparban, a gépjármű iparban és az építőiparba jelentősek, komoly szerepet játszva a munkaerőpiaci problémák enyhítésében. A cseh autóipar (elsősorban a Skoda vállalat révén) a legnagyobb ipari ágazat, mind a kibocsátás, mind a foglalkoztatás szempontjából. Csehország kicsi és nyitott ország, és az export a gazdaság egyik sikertényezője. Az ország gazdasága erősen EU orientált. Jól mutatja ezt, hogy az Európai Unió piacára kerül a cseh kivitel mintegy 80-85% (ezen belül is kiemelkedő a német exportpiac, több mint 30%-os részesedéssel). Az import oldalon hasonló a helyzet, mivel a Csehországba behozott termékek több mint három negyede az Európai Unióból érkezik (itt is domináns Németország: közel 30%-os részesedéssel).

Szlovákia

Szlovákia még Csehszlovákia részeként lett tagja a Visegrádi országoknak. Szlovákia a legkisebb területű ország a négy között a maga 49 ezer km² területével, lakosainak száma 5,5 millió fő. Fontos tényező a Visegrádi Együttműködés szempontjából, hogy Szlovákiában a magyar kisebbség aránya megközelíti a 10%-ot. Szlovákia az egyetlen a V4-ek között, amely nem csak az Európai Unió tagja, hanem 2009. január 1-étől az eurózónának is részese, így az euró a törvényes fizetőeszköz. Bár a gazdasági válság igen súlyosan érintette Szlovákiát és a gazdaság teljesítménye 5,3%-kal esett vissza 2009-ben, de 2010-ben már újra 5%-os növekedést produkált. Ezt követően a gazdasági növekedés töretlenül nőtt (4% körüli évente). A növekedés motorja elsősorban a belföldi kereslet, a beruházások és a háztartások fogyasztásának növekedése. A gazdasági növekedés egyik alapja az ipar (autógyártás, elektronikai összeszerelés), mely komoly teljesítményjavulást mutatott az elmúlt évtizedben. Lévén, hogy Szlovákia kis belső piaccal rendelkezik, ezért az ország nagyon nyitott és a gazdasági növekedés erősen függ az exportpiacok teljesítményétől. A szlovák gazdasági növekedés másik motorja az export. A szlovák export Európai Unióba

irányuló részesedése 85% feletti(!). A Szlovákiába importált termékek pedig 80%-a EU tagországokból érkezik. Szlovákia estében is igaz, hogy Németország az első számú kereskedelmi partner mind az export, mind az import tekintetében. Megjegyzendő még, hogy Szlovákiában a jövedelem területileg rendkívül egyenlőtlenül oszlik el. Míg a Pozsony térségében mintegy 35%-kal magasabb a bérszínvonal az átlagosnál, addig az ország középső és keleti részein a jövedelemszintek 10-20 %-kal vannak az átlag alatt.

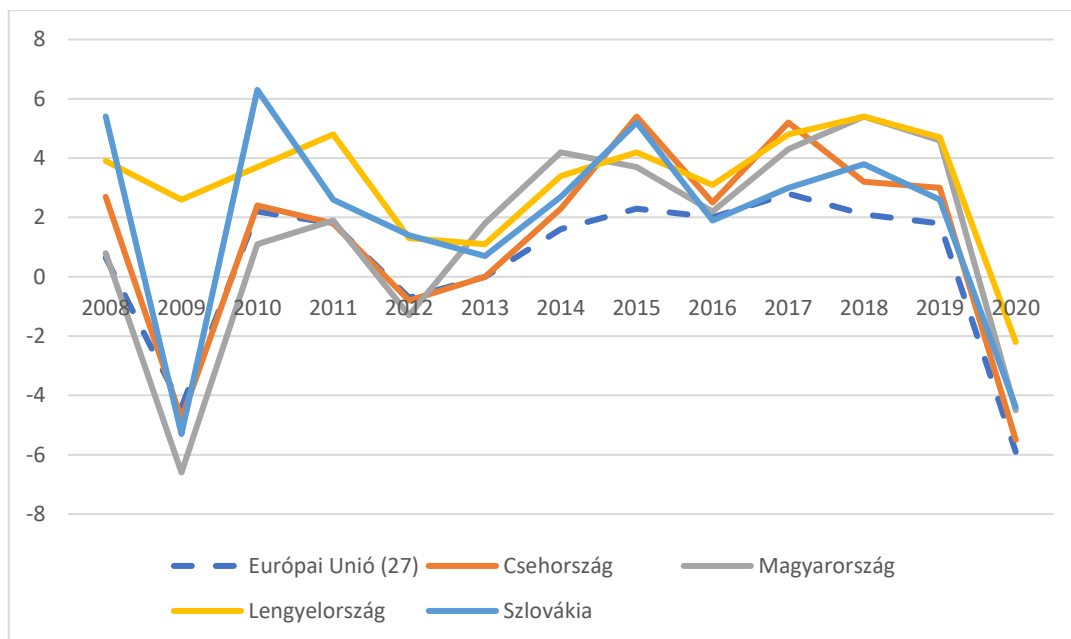
Magyarország

Magyarország terület és a lakosság lélekszáma tekintetében nagyon hasonlít Csehországhoz. Hazánk területe 93 ezer km², a lakosság száma 9,7 millió fő. Az EU-csatlakozás után a magyar gazdaság dinamikus növekedést mutatott, azonban a 2008-as válság idején súlyos recesszióba került és a gazdaság visszaesett 6,6%-kal 2009-ben. A növekedés igazán csak 2013-tól indult be, és a COVID járványig mintegy évi 4%-ot ért el. A bérek növekedésével együtt növekedett a szolgáltatások iránti kereslet. A szolgáltatási szektoron kívül kiemelkedően teljesített az építőipar, ami a családi adókedvezményeknek is köszönhető. Magyarországon az ipar, az építőipar és a piaci szolgáltatások terén igen magas növekedési dinamikát mutatott be a 2010-es években. A magyar gazdasági növekedésben komoly szerepet játszanak az Európai Unióból származó támogatások. Ugyanakkor a külső környezetből adódó kockázatok egyre erőteljesebbek, a belső kockázatok közül pedig a munkaerőhiány és a magas adózási ráta (27%-os ÁFA kulcs) a legnagyobb probléma. Magyarország az egyik legnyitottabb ország az EU-ban, az export és az import értéke is megközelíti a GDP 90%-át. A külkereskedelemben az Európai Unió a domináns piac, a kereskedelemünk több mint 80%-át az EU-val bonyolítjuk le. Magyarország esetében is Németország az első számú kereskedelmi partner, ide irányul a kivitel 27%-a és innen származik az import 25%-a. Magyarország a leginkább nettó kedvezményezett tagállamok közé tartozik. Számottevő nagy infrastrukturális beruházások, mint a magyar autópálya-hálózat bővítése, vagy a vasútvonalak korszerűsítése EU-s támogatással jöttek létre.

2.2. A Visegrádi országok gazdasági helyzete

A 2008-as pénzügyi válság az USA-ból indult ki és az 1930-as évek Nagy Válsága óta a legnagyobb világgazdasági krízis volt. Az amerikai ingatlanpiacon jelentős áremelkedés indult el, melyet a hitelezés felpörgése indukálta, mert nagy mennyiségben adtak ki jelzáloghiteleket. A felelőtlen hitelezés azonban bankcsőhöz vezetett. Kiindulópontja az öt legnagyobb amerikai bank egyikének, a Lehman Brothersnek a csődje volt 2008. szeptember 15-én. Ez aztán előrevetítette egy teljes összeomlás rémképét a teljes amerikai banki szektorra nézve. A válság gyorsan tovább terjedt a világban, de Európában mélyült el legjobban, és több ország is a csőd közelébe került a 2009 után.

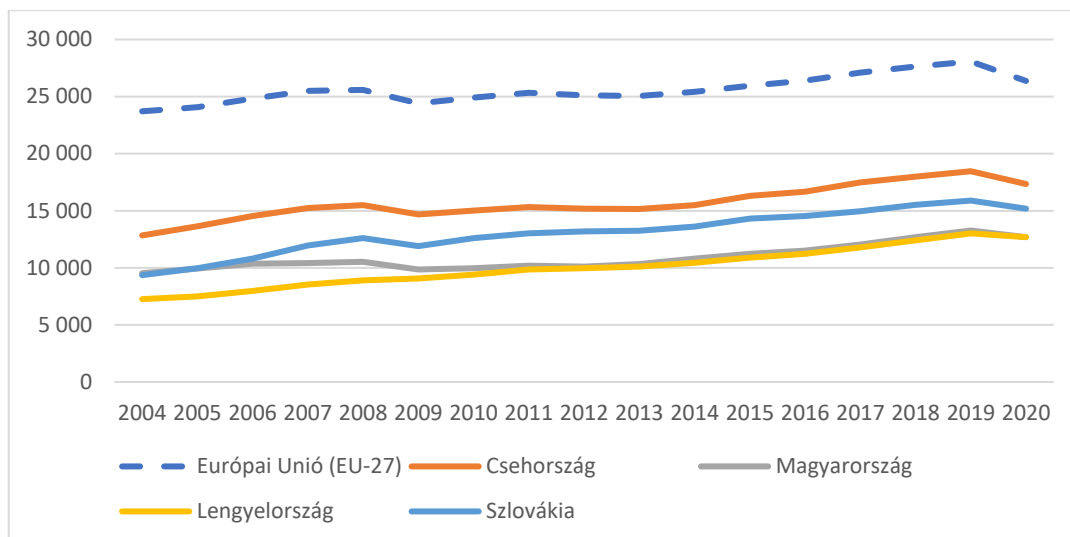
Az Európai Unióban a 2008-ban 0,64%-ra esett vissza a gazdasági növekedés, majd 2009-ben már 4,4%-os recesszió volt tapasztalható. Az ezt követő évtizedben pedig – a 2012. és a 2013. évet leszámítva - átlagosan 1,5-2%-os növekedés volt tapasztalható az Európai Unióban, melyet a Covid-járvány zárt le 5,9%-os GDP visszaeséssel. Csehország gazdasága 2008-ban még 2,5%-os növekedést mutatott, majd 2009-ben a teljesítménye 4,8 százalékkal visszaesett. A cseh gazdaság kilábalás igazából 2014-től volt tapasztalható és 2017-ben már 5,2%-os növekedést mutatott. Ezt követően visszaesés következett be és a 2020-as járvány okozta GDP csökkenés a legnagyobb volt a V4-ek között: 5,5%! A magyar gazdaságot igen érzékenyen érintette a gazdasági válság: 2009-ben a gazdaság 6,6%-ot esett vissza. Ezt követően újra növekedés volt tapasztalható, melyet a járvány itt is recesszióba döntött, a magyar gazdaság 2020-ban 4,5%-kal esett vissza. A lengyel gazdaság a pénzügyi válság negatív hatásai ellenére – az Európai Unióban egyedülálló módon –nem került recesszióba és még 2009-ben is 2,6 százalékkal növekedett. A válságból történő kilábalás Lengyelország esetében volt a legsimább: egy sikeres évtizedet követően a lengyel gazdaságot érte legkevesbé fájóan a COVID-járvány a Visegrádi országok között, mivel „csak” 2,2%-os volt a visszaesés 2020-ban. Szlovákia esete speciális a V4-ek között, mert egyedül ők tagjai az eurozónának és a közös fizetőeszközt éppen 2009-ben vezették be. Szlovákia esetében 2008-ban még 5,4%-os növekedés volt megfigyelhető, majd 2009-ben ugyanakkora visszaesés. Azonban 2010-ben a szlovák gazdaság 6,3%-os növekedéssel visszapattant, ezt követően az évtized folyamán hullámzó teljesítményt mutatott és 2020-ban 4,4%-os volt a visszaesés. (2. ábra)

2. ábra A reál GDP éves növekedési üteme (%-ban) az Európai Unióban és a Visegrádi országokban

Forrás: eurostat adatok alapján saját szerkesztés 2021

A 2004-es EU-csatlakozás óta mind a négy Visegrádi országban emelkedett az egy főre jutó bruttó hazai jövedelem (GDP). A gazdasági helyzeténél fogva természetesen Csehország indult a legkedvezőbb pozícióból (Buzás et al. 2015). Míg 2004-ben 12 840 euró volt az egy főre jutó bruttó hazai jövedelem addig 2020-ra 17 340 euró. Lengyelország indult a legkedvezőtlenebb helyzetből, mert 2004-ben csupán 7 260 euró volt az egy főre jutó, viszont a látványos növekedésnek köszönhetően 2020-ra már 12 700 euró, ami 75%-os emelkedést jelent (!). Szlovákia esetében a 2004. évi 9 360 euróról 15 180 euróra emelkedett az egy főre jutó bruttó hazai jövedelem. Magyarország közel hasonló helyzetből indult az EU-csatlakozáskor, mint Szlovákia: 9 530 euró volt az egy főre jutó GDP, viszont 2020-ra csak 12 680 euróra növekedett ez az érték, lemaradva ezzel északi szomszédunktól. Megjegyzendő még, hogy a COVID járványnak köszönhetően a 2020. évben a GDP mindenütt visszaesett. Az egy főre jutó GDP alakulását mutatja a 3. ábra.

3. ábra Az egy főre jutó GDP alakulása az Európai Unióban és a Visegrádi országokban (euróban)

Forrás: eurostat adatok alapján saját szerkesztés 2021

Ha megnézzük, hogy az Európai Unió egészét tekintve milyen gazdasági növekedés volt tapasztalható akkor látjuk, hogy lényegesen magasabb volt az egy főre jutó bruttó hazai jövedelem (23 710 euró) 2004-ben, mint a Visegrádi országokban. (Még a csehországinak is a duplája!) Az egy főre jutó uniós GDP a 2020. évben mintegy 10%-kal volt magasabb a 2004. évihez képest, elérve a 26 380 eurót uniós átlagban.

A Visegrádi országok munkapiacának helyzete

A munkapiac egy sajátos piac, mert alanya az ember. A munkaerőpiac pedig közgazdasági értelemben az a piac, ahol a munkaerő kereslete és kínálata találkozik egymással. Ennek kapcsán két fontos mutatót szoktak vizsgálni: a foglalkoztatottsági ráta és a munkanélküliségi ráta alakulását.

A foglalkoztatottsági ráta: egy adott gazdaság munkaerőpiacán a foglalkoztatottaknak a munkaképes népességhez viszonyított aránya. A foglalkoztatottsági ráta képlete:

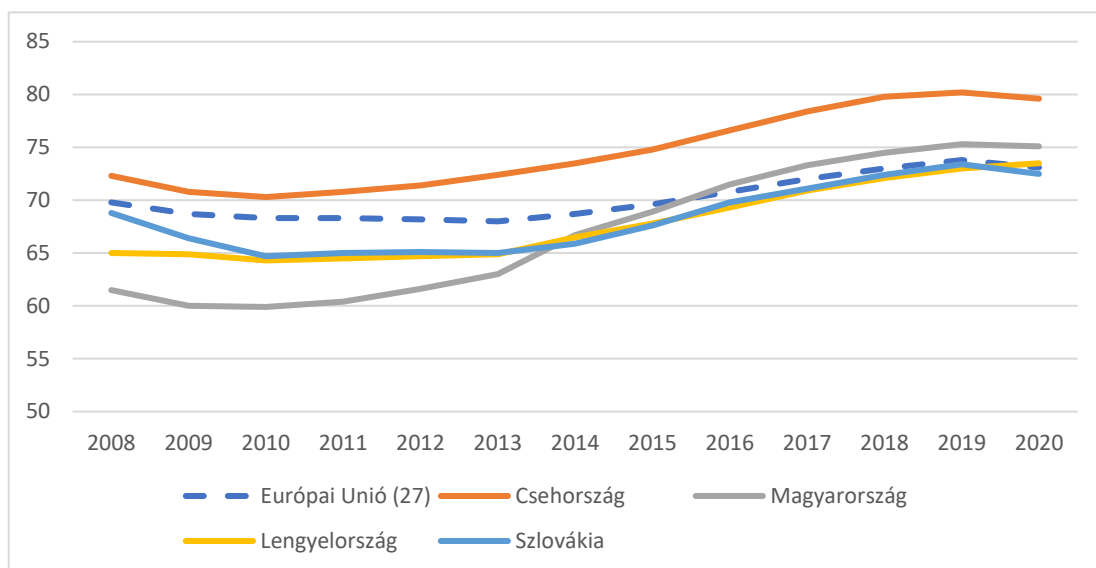
$$\frac{\text{foglalkoztatottak}}{\text{munkaképes korú lakosság}} * 100$$

A munkanélküliségi ráta pedig azt mutatja meg, hogy a gazdaságilag aktív népesség hány százaléka tekinthető munkanélkülinek. A munkanélküliségi ráta képlete:

$$\frac{\text{munkanélküliek száma}}{\text{aktív népesség}} * 100$$

A 2008-ban kibontakozó válság súlyosan érintette a munkapiacot. Az Európai Unióban a foglalkoztatottsági ráta 2013-ig folyamatosan csökkent egészen 68%-ig. Ezután indult meg a gazdasági fellendülés és ezzel együtt a legtöbb munkaerő-piaci mutató is javulásnak indult. A javuló munkaerő-piaci helyzetnek köszönhetően 2014-től már kismértékben nőtték a háztartások jövedelmei az Európai Unióban. Bár 2019-ben már 73,8% volt a foglalkoztatottság rátája, azonban a COVID-járvány következtében 2020-ban 0,7% ponttal csökkent ez az érték uniós átlagban.

A Visegrádi országok között Csehország mutatta a legkedvezőbb munkapiaci képet a vizsgált időszakban. Ahogy a 4. ábrán is látható a foglalkoztatottsági ráta rendre a másik három ország, illetve az EU-átlagát és 2019-re meghaladta a 80%-ot az értéke. Magyarország esetében a tendencia hasonló. Hazánk esetében volt a legalacsonyabb a foglalkoztatási ráta 2008-ban (61,5%), viszont 2019-ben már – Csehország után – nálunk volt a legmagasabb ez az érték: 75,3%, ami közel 14% pontos növekedést jelent. Lengyelország és Szlovákia foglalkoztatottsági rátájának alakulása hasonló tendenciát mutat 2008 és 2020 között. A válság következtében 2013-ig ezekben az országokban is csökkent a foglalkoztatás rátája egészen 65%-ig, majd 2019-ben már felkúszott 73%-ra. (4. ábra)

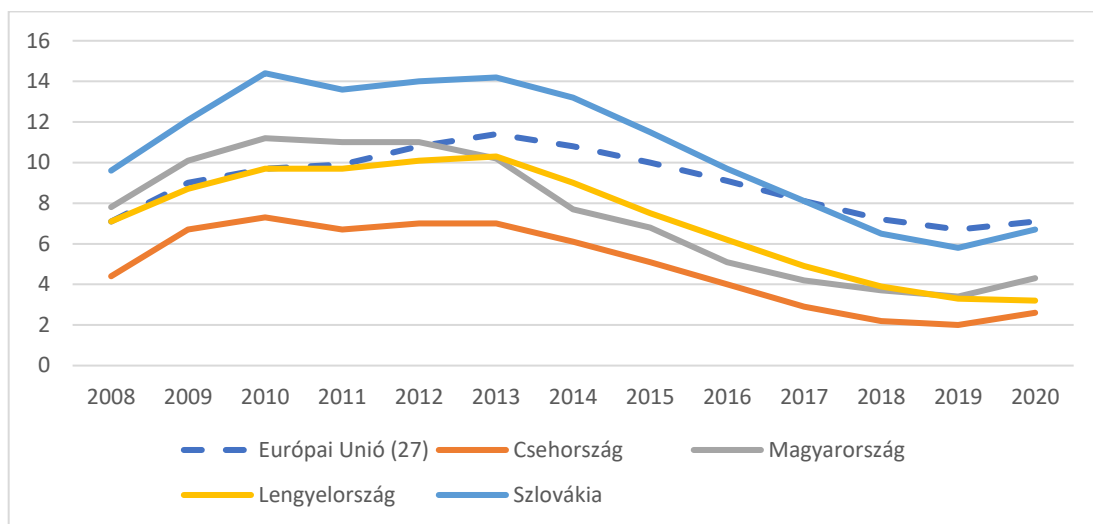
4. ábra A foglalkoztatási ráta alakulása az Európai Unióban és a Visegrádi országokban (%)

Forrás: eurostat adatok alapján saját szerkesztés 2021

Az Európai Unióban a munkanélküliségi ráta a válság kitörésekor (2008-ban) még csak 7,1% volt, majd folyamatosan emelkedett és 2013-ban már elérte a 11,4%-ot ezt követően folyamatosan csökkent és 2019-re már a válság előtti szintnél is alacsonyabb volt (6,7%). A COVID-járvány okozta válság miatt azonban 2020-ban felment 7,1%-ra.

A Visegrádi országok között a cseh munkanélküliségi ráta alakult a legkedvezőbbben. A pénzügyi válság okozta jelentős gazdasági visszaesés ellenére a cseh munkanélküliség európai viszonylatban is alacsonynak mondható. Csehországban a 2008-as válság kitörésekor még csak 4,4% volt munkanélküliségi ráta majd a 2010. évi mélypont után (7,3%) újra csökkent és 2019-re rekord alacsony szintet: 2%-ot ért el. Magyarországon 2008-ban még 7,8% volt a munkanélküliségi rátája, a válság következtében azonban 2010-re már 11% fölé került. A 2013-ban beindított közmunkaprogramnak köszönhetően a magyar munkanélküliség folyamatosan és jelentősen csökkent, majd 2019-re 3,4%-ra mérséklődött, de a COVID miatt 2020-ra 4,3%-ra nőtt. Lengyelországban a munkanélküliség szintjének alakulása a Visegrádi országokhoz képest átlagosan alakult. Lengyelországban a munkanélküliségi ráta 2008-ban 7,1% volt , majd 2013-ra felment 10,3%-ra, de utána gyorsan konszolidálódott a helyzet és 2019-ra már lecsökkent 3,3%-ra, sőt a COVID évében (2020-ban) csak 3,2% volt.

A dinamikus gazdasági növekedés és az eurozónához történő csatlakozás ellenére a szlovák munkanélküliség alakult a Visegrádi országok közül a legkedvezőtlenebbül. Míg 2008-ban 9,6% volt a munkanélküliségi rátája Szlovákiában, addig 2010-ben már 14% fölé emelkedett. Bár 2019-re a munkanélküliségi ráta lement 5,8%-ra, de 2020-ra közel 1 százalékponttal emelkedett, ami nagyjából az EU-átlagnak felelt meg. (5. ábra)

5. ábra A munkanélküliségi ráta alakulása az Európai Unióban és a Visegrádi országokban (%)

Forrás: eurostat adatok alapján saját szerkesztés 2021

Látható, hogy a munkanélküliségi ráta alakulása szoros összefüggésben van a foglalkoztatási ráta alakulásával. Az alacsonyabb foglalkoztatási ráta magasabb munkanélküliségi rátával jár és fordítva.

2.3. Az életszínvonal indikátorainak bemutatása

Az indikátorok bemutatása előtt fontos tisztázni két a méréshez kapcsolódó definíciót: a szegénység és a kirekesztés fogalmát.

A szegénység és szegénységi küszöb

Az Európai unió szociálpolitikai szóhasználatának mára már szerves részét képezi a szegénység fogalma. A szegénység felfogható objektív vagy pedig szubjektív jelenségként. A kutatásom során az objektív (számszerű) megközelítés alapján próbálom értékelni a szegénység helyzetét. A szegénységnek számos definíciója létezik, ennek

megfelelően többféle módon is mérhető. Először is fontos tisztázni, hogy a szegénység meghatározásában és vizsgálatában különbséget teszünk az abszolút és a relatív szegénység között. Mindkét esetben kiindulópontként egy bizonyos szegénységi küszöb kerül meghatározásra, és azt tekintjük szegénységben élő embernek, aki az alatt a szint alatt él.

Az abszolút szegénységben élők azok a személyek, akiknek nem áll rendelkezésre elegendő anyagi erőforrás a létfenntartáshoz szükséges alapvető javak (pl. ivóvíz, alapvető élelmiszerek) megszerzéséhez. A szegénységi küszöb ennek alapján egy bizonyos jövedelemhez, létminimumhoz köthető. A létminimum nem az életben maradáshoz, hanem a még éppen elfogadható életszínvonal eléréséhez szükséges javak mennyiségét jelenti. Szegénység alatt általában a relatív szegénységet értjük, ami társadalmi csoportok egymáshoz képesti helyzetére utal. Azok az egyének vagy háztartások tekintendők szegénynek, akinek a jövedelme elmarad az adott társadalomban megfelelőnek tekintett szinttől (Szöllösi 2003, Európai Bizottság 2021).

A kirekesztés

A kirekesztés fogalmának többféle értelmezése van. Alapvetően a megfosztottsághoz, a különféle javakhoz, támogatásokhoz, szolgáltatásokhoz való hozzáférés hiányához kapcsolható. Magyarországon a társadalmi kirekesztés fogalma az európai uniós csatlakozás folyamata során került a köztudatba. Bár a kirekesztés fogalmát a szakirodalom sokféleképpen definiálja, azonban három fontos tényező mindenütt megtalálható a leírásokban.

Relativitás: a kirekesztettség az adott társadalom keretei között értelmezhető, vagyis időben és térben változik. A társadalom részéről megnyilvánuló aktivitást emeli ki, amely a kirekesztettek felé mutat, emellett a kirekesztettek kirekesztettség tudatát hangsúlyozza. A folyamatok időbeni alakulására helyezi a hangsúlyt, mert a kirekesztettség felerősödve a növekvő esélytelenséget jelent a jövőben (Sziklai 2012).

2.4. A szegénység vagy társadalmi kirekesztés mutatója

Ez a mutató három dimenziót ölel fel.

- A relatív jövedelmi szegénységben élők aránya és száma.
- Néhány, általánosan használt fogyasztási javakat és szolgáltatásokat anyagi okokból nem élvező népesség aránya és száma.

- A munkaerőpiacról kiszorulók vagy csak kis mértékben jelen lévők aránya és száma. Szegénynek vagy a társadalmi kirekesztődés által veszélyeztetettnek tekintjük azokat, akik e három dimenzió közül legalább egyikében érintettek (Kaiser 2018).

Relatív jövedelmi szegénység mutatója

A szegények körét a háztartások éves jövedelmének nagysága alapján határozhatjuk meg. Egy meghatározott küszöbértékhez képest állapítjuk meg az adott jövedelemértéknél kevesebbel rendelkezők számát, majd arányukat viszonyítjuk a teljes népességhez képest. Ennek megfelelően a relatív jövedelmi szegénység olyan háztartásban élők arányát mutatja, ahol a nettó jövedelem nem éri el a medián jövedelem 60 százalékát. (Medián jövedelem definíciója: a teljes népesség fogyasztási egységre jutó jövedelem alapján történő sorba rendezése után a sor közepén lévő jövedelem jelenti a mediánt, vagyis hozzá képest pontosan ugyanannyinak van kevesebb, illetve több jövedelme (Kaiser 2018).

A szegénységi küszöb értéke

A szegénységi küszöb értéke az egy fogyasztási egységre jutó jövedelem mediánjának 60 százaléka vásárlóerő-paritáson, euróban és nemzeti valutában kifejezve.

Anyagi depriváció mutatója

Az anyagi depriváció különböző javak és szolgáltatások elérhetőségére vonatkozó mutatókat öleli fel. Azon személyekre vonatkozik az anyagi nélkülözés, akikre az alábbi kilenc problémából legalább három jellemző.

1. hiteltörlesztéssel vagy lakással kapcsolatos fizetési hátralékuk van;
2. a lakás megfelelő fűtésének hiánya;
3. váratlan kiadások fedezetének hiánya;
4. kétnaponta hús, hal, vagy azzal egyenértékű tápanyag fogyasztásának hiánya;
5. évi egyhetes, nem otthon töltött üdülés hiánya,
6. anyagi okokból nem rendelkezik személygépkocsival;
7. anyagi okokból nem rendelkezik mosógéppel;
8. anyagi okokból nem rendelkezik színes televízióval;
9. anyagi okokból nem rendelkezik telefonnal.

Súlyos anyagi depriváció mutatója

Az Európai Unióban általánosan használt indikátor, mely olyan személyek arányát jelenti, akik az előbb meghatározott kilenc fogyasztási tétel közül legalább négyről anyagi okok miatt kényszerülnek lemondani. Azon személyek tartoznak a súlyos anyagi depriváció körébe, akikre a fenti kilenc problémából legalább négy jellemző (KSH 2021).

Nagyon alacsony munkaintenzitás mutatója

A munkaintenzitás a háztartásban élő összes munkaképes korú személy adott év során munkával töltött idejét viszonyítja az elméletileg munkával tölthető összes időhöz. Értéke 0 és 1 között mozog. Ha 0 érték akkor senki sem dolgozott, míg az 1 azt jelenti, hogy mindenki teljes munkaidőben dolgozott az adott év során.

Eurostat definíciója szerint a nagyon alacsony munkaintenzitás mutatója olyan háztartásban élők arányát jelenti, amelyekben a munkaképes korú /18–59 éves/ háztartástagok a lehetséges munkaidejüknek csak kevesebb mint 20%-át töltik munkavégzéssel (Kaiser 2018).

A szegénység és társadalmi kirekesztés elleni küzdelem az Európai Unióban

Az Európai Unióban a gazdasági integráció elmélyítése mellett (egységes piac létrejötte és az euró bevezetése) kiemelt cél maradt azezredforduló után is a versenyképesség növelése, a polgárok jólétének fokozása és az új kihívásokra történő reagálás. Ezek az új kihívások napjaink legégetőbb problémái, úgy, mint a globalizáció, a népesség elöregedése, a társadalmi kirekesztés, a környezeti fenntarthatóság. A szegénység, a társadalmi kirekesztés elleni küzdelem területén a tagállamoknak nyújtott különböző támogatás segítségével az Európai Unió az európai társadalom kohézióját szándékozik erősíteni, és kiemelt célként mindenki számára lehetővé kívánja tenni az erőforrásokhoz való egyenlő hozzáférést. Ennek megfelelően a szegénység és a társadalmi kirekesztés elleni küzdelem az Európai Unió egyik kiemelt szociálpolitikai célkitűzése (Európai Bizottság 2017).

Az Európai Gazdasági Közösség már 1975 és 1994 között több programot hajtott végre a szegénység és a kirekesztés leküzdésére. Megfelelő jogalap hiányában ezen közösségi kezdeményezéseket állandóan vitatták. Az Amszterdami Szerződés (1997) hatálybalépésével azonban fordulat következett be, mert a társadalmi kirekesztés

megszüntetését a közösségi szociálpolitikai célként határozták meg (Európai Bizottság 2021).

2.5. A Lisszaboni stratégia

Az Európai Unió állam- és kormányfői 2000. március végén a lisszaboni tanácskozásukon a globális kihívásokra reagálva egy nagyra törő reformsorozatot indítottak el Lisszaboni Program révén. A stratégia legfőbb célja az volt, hogy az Európai Uniót 2010-ig „a világ legdinamikusabb és legversenyképesebb tudásalapú gazdaságává” tegyék. Mindezt úgy, hogy a gazdasági növekedést fenntarthatóvá tegyék, illetve a magas szintű foglalkoztatás mellett az uniós szintű szociális gondoskodást is megvalósítsák. A Lisszaboni Stratégia a növekedés és foglalkoztatás köré szerveződött. Ennek megfelelően el kell kellett érni az évi átlagos 3%-os gazdasági növekedési ütemet, és 2010-ig 20 millió új munkahelyet kell teremteni. A stratégia egyik fontos célkitűzése a szociális gondoskodás modernizálása volt. Ennek elérése érdekében létrehoztak egy koordinációs mechanizmust, amelynek része volt a célkitűzések megállapítása, a szegénység mérése mutatókon és referenciaértékeken alapulva. A célok elérése érdekében pedig a tagállamok részére nemzeti cselekvési tervek születtek a szegénység elleni küzdelem érdekében. Bár a lisszaboni stratégia eredeti céljainak jelentős része nem teljesült 2010-re, de sikerült a tagállamok összehangolt működését érdemben összehangolni. A lisszaboni stratégia folytatásaként az Európai Unió egy tízéves reformprogramot fogadott el, amely az Európa 2020 stratégia nevet viselte. (Bozsik 2011).

2.6. Az Európa 2020 stratégia

Az Európa 2020 Stratégiát az Európai Tanács fogadta el 2010-ben az Európai Unió gazdasági növekedésének fellendítése érdekében a világgazdasági és pénzügyi válság után. Az Európa 2020 stratégia fő célja a munkahelyteremtés és az életszínvonal növelése volt. Az EU felismerte a Lisszaboni Stratégia gyengeségeit, és három prioritást jelölt ki a 2010 utáni időszakra.

- **Intelligens növekedés:** tudáson és innováción alapuló gazdaság kialakítása.
- **Fenntartható növekedés:** erőforrás-hatékonyabb, környezetbarátabb és versenyképesebb gazdaság.
- **Inkluzív növekedés:** a magas szintű foglalkoztatás, valamint szociális és területi kohézió jellemezte gazdaság kialakításának előmozdítása.

Az Európa 2020 stratégia az első stratégiai terv az Európai Unió történetében, amely számszerűsített célokat tűzött ki egy évtized alatt. Az Európai unió öt kiemelt és számszerűsített célban jelölte meg, hogy hova akar eljutni 2020-ig.

1. **Foglalkoztatás.** A 20–64 éves népesség foglalkoztatási rátájának 69%-ról 75%-ra emelése, különösen kiemelve a fiatal, az idősebb, illetve az alacsony képzettségű munkavállalók nagyobb mértékű foglalkoztatását.
2. **Kutatás és innováció.** A kutatás és fejlesztésre fordított állami- és magánberuházások együttes értéke érje el a GDP 3%-át, elsősorban a magánszektor K+F beruházásaira érvényes feltételek javításával.
3. **Éghajlatváltozás és energiafelhasználás.** Az üvegházhatást okozó gázok kibocsátásának 20%-os csökkentése a 1990-es szinthez képest, a megújuló energiaforrások arányának 20%-ra való növelése a teljes energiafogyasztáson belül, illetve az energiahatékonyság 20%-kal történő növelése.
4. **Oktatás.** Az iskolából kimaradók arányának a 15%-ról kevesebb, mint 10%-ra csökkentése, illetve a felsőfokú végzettséggel rendelkező 30–34 éves korúak arányának 31%-ról legalább 40%-ra növelése.
5. **Szegénység/társadalmi kirekesztés.** az országos szegénységi küszöbök alatt élő európaiak számának 25 százalékos csökkentése, illetve a nyomorban és társadalmi

kirekesztettségben élők számának 20 millió fővel történő csökkentése (Európai Bizottság 2010).

A Bizottság hét kiemelt kezdeményezést (ún. „zászlóshajó kezdeményezések”) javasolt a haladás ösztönzésére, melyek a következők.

- Az „*Innovatív Unió*” (Innovation Union) kezdeményezés a kutatásra és innovációra fordított finanszírozás javítására annak érdekében, hogy az innovatív ötletekből a növekedést és a foglalkoztatást segítő produktumok jöjjenek létre.
- „*Mozgásban az ifjúság*” (Youth on the move) az oktatási rendszerek teljesítményének növelése és a fiatalok munkaerőpiacra történő belépésének megkönnyítése.
- „*Európai digitális menetrend*” (A digital agenda for Europe) a nagy sebességű internet bővítésének felgyorsítása és az egységes digitális piac előnyeinek kiaknázása.
- „*Erőforrás-hatékony Európa*” (Resource efficient in Europe) a gazdasági növekedés és az erőforrások hatékony felhasználásának szétválasztása, az alacsony szén-dioxid-kibocsátású gazdaság felé való elmozdulás elősegítése, a megújuló energiaforrások növekvő mértékű alkalmazása, a szállítási szektor modernizálása és az energiahatékonyság ösztönzése.
- „*Iparpolitika a globalizáció korában*” (An industrial policy for the globalization era) a vállalkozások (különösen a kis- és közepes vállalkozások) üzleti környezetének javítása, egyúttal erős és fenntartható ipari bázis kifejlesztésének támogatása.
- „*Új készségek és munkahelyek menetrendje*” (An agenda for new skills and jobs) a munkaerőpiacok modernizálása és az emberek számára készségeik egész életen át történő fejlesztése azzal a céllal, hogy növekedjen a munkaerőpiacon való részvétel, és közeledjen egymáshoz a munkaerő-piaci kínálat és kereslet.

„*Szegénység elleni európai platform*” (European platform against poverty) a szociális és területi kohézió megvalósítása, ahol a növekedés és a munkahelyteremtés előnyeit széles körben megosztják, illetve a szegénységben és társadalmi kirekesztettségben élők pedig méltóságban, a társadalom aktív tagjaiként élhetnek (Európai Bizottság 2010).

Az EU minden egyes kormányát mozgósították az Európa 2020 stratégia megvalósítása érdekében az európai szemeszternek nevezett különleges mechanizmus keretében, amely éves jelentéseket és a tagállamok eredményeinek és terveinek rendszeres nyomon

követését írta elő. Ez a hét kiemelt kezdeményezés mind az Európai Unió egészére, mind a tagállamokra nézve kötelező. Emellett minden uniós eszközt mozgósítani kellett a problémák kezelése és az Európa 2020 stratégiai céljainak elérése érdekében. A stratégia végrehajtását az integrált iránymutatások határozták meg, ez alapján készítette el az Európai Tanács az egyes tagállamok részére az ajánlásait. Abban az esetben, ha a tagállamok ezeket az ajánlásokat nem teljesítik megfelelően politikai figyelmeztetésben részesülnek. Az Európa 2020 stratégiában az Európai Tanács központi szerepet tölt be. Az Európai Bizottság felügyeli a célok megvalósítása érdekében tett intézkedéseket, és kidolgozza a kiemelt uniós kezdeményezésekkel kapcsolatos javaslatokat. Az Európai Parlament jogalkotóként jelenik meg a kulcsfontosságú kezdeményezéseknél.

Ha megnézzük a Visegrádi országoknak a foglalkoztatással, az oktatással, illetve a szegények és a kirekesztettek arányának csökkentésével kapcsolatos Európa 2020 stratégiai célkitűzéseit akkor bizony láthatóan ambíciózus célok fogalmazódtak meg 2020-ra. A foglalkoztatás esetében a 75% volt a cél Csehországban és Magyarországon, a másik két ország viszont kissé alacsonyabb szintet gondolt reálisnak. A korai iskolaelhagyás esetében - Magyarország kivételével – a Visegrádi országok lényegesen alacsonyabb: 5 százalékos körüli értéket irányoztak elő az uniós 10 százalékkal szemben. A felsőfokú oktatásban végzettség részarányában a lengyelek igen optimisták (45%), a szlovákok az uniós célt irányozták elő, míg a csehek és a magyarok alacsonyabb rátát céloztak meg. A Visegrádi országoknak az Európa 2020 stratégiára egyes elemeire vonatkozó néhány irányszámát mutatja az 1. táblázat. (Az EU célkitűzései mellett az uniós becsült adatokat és a Visegrádi országok céljait is tartalmazza a táblázat.)

1. táblázat A Visegrádi országoknak az Európa 2020 stratégiára vonatkozó néhány irányszáma

EU tagállamok célkitűzései	Foglalkoztatási ráta (%)	Korai iskolaelhagyás (%)	Felsőoktatás (%)	A szegények és a kirekesztettek arányának csökkentése
Az EU kiemelt célja	75	10	40	20 millió
Az EU-ra vonatkozó becsült adat	73,70-74,00	10,30-10,50	37,50-38,00	eltérő módszertan miatt nem számíthatók
Csehország	75	5,50	32	a teljes népesség 15,3%-án tartása, és annak 30 000 fővel történő csökkentése
Lengyelország	71	4,50	45	1,5 millió
Magyarország	75	10	30,30	0,45 millió
Szlovákia	72	6	40	0,17 millió

Forrás: Európai Bizottság alapján saját szerkesztés 2015

Magyarországnak a Nemzeti Reformprogram keretében az egyik fontos célkitűzése volt, hogy 2020-ra a foglalkoztatási szintet a 2010/11-es 60%-ról 75%-ra emelje. Ezen vállalás jelentősen hozzájárul a szegénységben vagy kirekesztettségben élők arányának csökkentését szorgalmazó NRP célhoz is, hiszen a szegénységben élők munkahelyhez és rendszeres jövedelemhez jutnak (Magyarország Miniszterelnöksége 2014). Azonban a rendszerváltás óta eltelt időszakban növekedtek a területi egyenlőtlenségek országokon belül is. Az uniós projektek esetében pedig a források torz elosztása miatt éppen a legelesettebb, legreménytelenebb helyzetben élő szegény családokhoz nem jutnak el a projektek szolgáltatásai (Váradi 2015).

3. ANYAG ÉS MÓDSZER

A szakdolgozatom megírásához a releváns hazai és nemzetközi szakirodalmakat dolgoztam fel. A hazai szakirodalom feldolgozása során a témában publikáló fontosabb szerzők munkái (tankönyvek, szakkönyvek, tudományos folyóiratok) voltak segítségemre. A nemzetközi irodalom tekintetében sikerült elérnem a témával foglalkozó kutatók, oktatók tudományos munkáit, az egyes országok konvergencia jelentéseit és az Európai Bizottság jelentéseit, szakanyagait. Különösen kiemelném itt a Bizottság országspecifikus javaslatait, különös tekintettel az Európa 2020 stratégia végrehajtására.

Adatbázisok

A szakdolgozatom megírása során szekunder adatbázisból dolgoztam. A magyar statisztikai adatbázisok közül alapvetően a KSH munkapiaci és STADAT adatbázisára támaszkodtam. (A STADAT egyébként nemzetközi munkapiaci adatokat is tartalmazott.)

A nemzetközi adatgyűjtésemhez az Európai Bizottság (European Commission) eurostat adatbázisát, azon belül is a Sustainable Development (fenntartható fejlődés) indikátorait és a Population and Social Conditions (Népesség és szociális feltételek) adatbázisait használtam fel az Európai Unió egészére és a Visegrádi országokra vonatkozólag.

Az elemzés időtartama a 2008 és 2020 közötti időintervallumra vonatkozott.

Módszerek

A szakdolgozatom megírása során szekunder kutatást végeztem. Az elemzés alapvetően összehasonlító (komparatív) jellegű volt. A dolgozat „Kutatás eredményei” részében idősor elemzés keretében vizsgáltam az Európai Unió és a Visegrádi országokban az életkörülmények alakulását a főbb indikátorok tükrében, melyek a következők:

- Szegénység vagy társadalmi kirekesztés kockázatának kitettek helyzete.
- A relatív jövedelmi szegénységben élők helyzet.
- Súlyos anyagi nélkülözésben (deprivációban) élők helyzete.
- A nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásban élők helyzete.
- A szegénységi küszöb alakulása.

A szakdolgozatomban a vizsgálatok kapcsán három hipotézist fogalmaztam meg.

H1 A 2008-as válságot követő gazdasági fellendüléssel együtt járt az életszínvonal indikátorok értékének javulása.

H2 A Visegrádi országok életszínvonal mutatói kedvezőtlenebb képet mutatnak az EU-átlagnál az alacsonyabb gazdasági fejlettség miatt.

H3 A munkapiacának helyzetének javulásával (a foglalkoztatás növekedése, a munkanélküliség csökkenése) az életszínvonal indikátorok értéke nem feltétlenül javul.

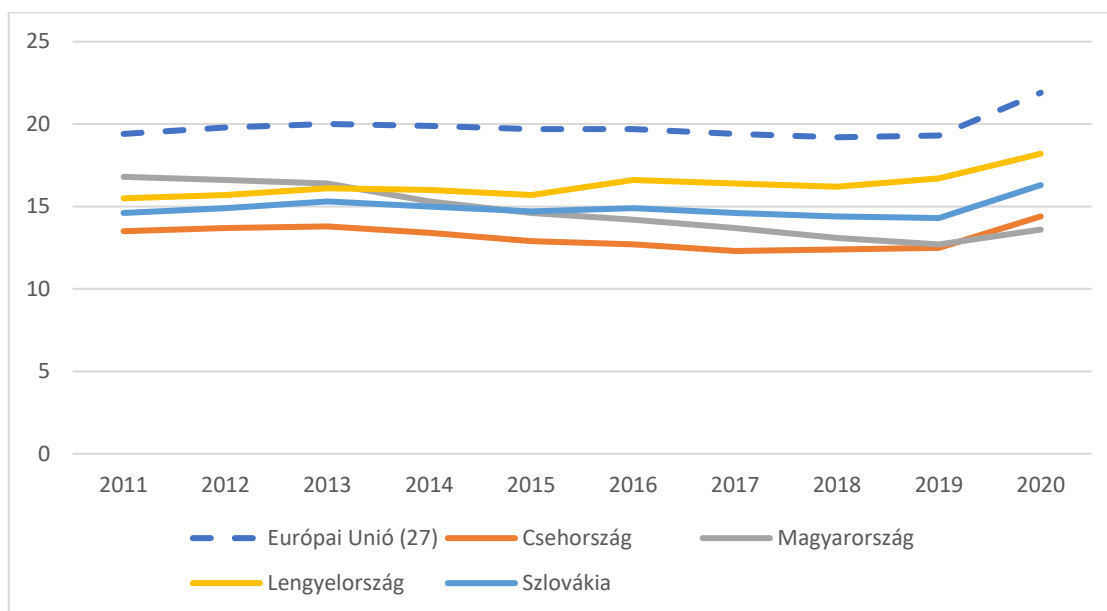
A vizsgálatok elvégzése után sikerült igazolnom vagy elutasítanom az adott hipotézis mindegyikét.

4. EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉSÜK

Az állam rendkívül fontos szerepet játszik a szegénység és társadalmi kirekesztés kezelésében, ezért érdemes megvizsgálni, hogy az Európai Unióban és a Visegrádi országokban hogyan alakult a szociális védelemre fordított kiadások helyzete. Praktikusan ezt a GDP arányában érdemes megvizsgálni. Erre az összehasonlításra külön osztályozási rendszer alakult ki.

Az állami bevételek és kiadások mérésére az ENSZ által kiadott Classification of the functions of government (rövidítve COFOG) használatos. A kormányzati funkciók mérésére egyébként számos nemzetközi intézmény is a COFOG szabványt alkalmazza, amely összehasonlíthatóvá teszi különböző országok kormányzati szektorának terjedelmét és összetételét. A COFOG összesen 10 főcsoportot tartalmaz, melyből a 10. a Szociális védelem (F10). Ez a főcsoport a szociális védelemmel kapcsolatos állami kiadások egyrészt tartalmazzák a magánszemélyek és háztartások részére nyújtott egyéni szolgáltatásokat és transzfereket, másrészt a közösségi alapon nyújtott szolgáltatásokat. Konkrétan ide tartoznak a következő alfejezetek: betegség és rokkantság, időskor, hátramaradottak, család és gyermekek, munkanélküliség, szociális jellegű lakásügyek, máshová nem sorolható társadalmi kirekesztés, szociális védelemmel kapcsolatos kutatás-fejlesztés, máshová nem sorolható szociális védelem.

Az Európai Unióban a szociális védelemre fordított államháztartási kiadások aránya a GDP-hez képest 19% és 20% között mozgott a 2011 és 2019 közötti időszakban, azonban a COVID-járvány évében (2020) megemelkedett 10,9%-ra. Látható, hogy az Európai Unió érzékenyen reagált a válság okozta szociális nehézségekre. A Visegrádi országokban azonban ez a tendencia nem volt ennyire egységes. Csehországban a vizsgált mutató 12,5% és 13,5% között mozgott a COVID előtti évtizedben, de 2020-ban 14,4%-ra nőtt ez az érték. Magyarországon a szociális védelemre fordított GDP arányos kiadások folyamatosan csökkentek 2011 és 2019 között 16,8%-ról 12,7%-ra, majd 2020-ra némileg emelkedett 13,6%-ra. Lengyelország esetében viszont fordított a helyzet: a COVID előtt is folyamatosan emelkedett a szociális kiadások aránya 15,5%-ról (2011) 16,7%-ra (2019), majd 2020-ban már elérte a 18,2%-ot. Szlovákia esetében 2011 és 2019 között 14,6% és 15,3% között mozgott a szociális védelemre fordított GDP arányos kiadások értéke, majd a COVID-járvány idején a szlovák kormány is jelentősen emelte a szociális kiadásokat 16,3%-ra. (6. ábra)

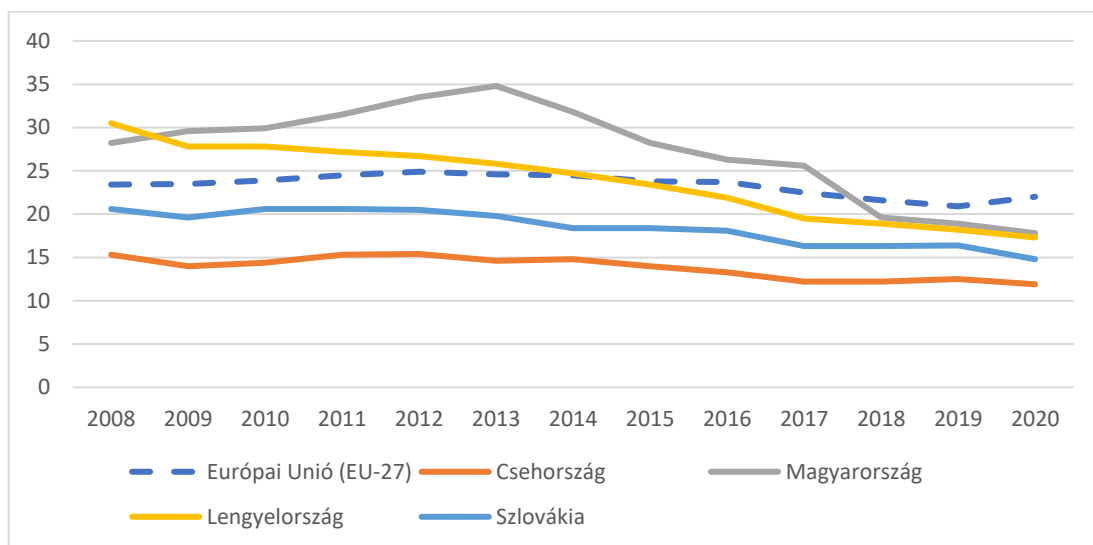
6. ábra A szociális védelemre fordított államháztartási kiadások aránya a GDP-hez képest az Európai Unióban és a Visegrádi országokban (%)
 Forrás: eurostat adatok alapján saját szerkesztés 2021

A jövedelmi egyenlőtlenségek nem napjainkban kezdődtek, hanem már az 1980-as években a liberalizáció következtében a kelet-európai szocialista országokban egyre inkább felerősödött az egyenlőtlenség. A rendszerváltást követően aztán ez a folyamat rendkívül felgyorsult és a szegénység többszörösére növekedett. A gazdasági helyzet konszolidációját követően a helyzet javulni kezdett, de a jövedelmi egyenlőtlenségek továbbra is megmaradtak. Kutatási eredményként az életkörülmények alakulását mutatom be az Európai Unióban és a Visegrádi országokban a főbb indikátorok tükrében. A lakosság életkörülményeiről, életszínvonaláról többek között a szegénységben, a társadalmi kirekesztettségbe, a deprivációban élők adatai alapján alkothatunk képet. Ehhez az értékeléshez öt indikátort használtam fel az Európai Unióra és a Visegrádi országokra vonatkozólag.

4.1. Szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek helyzetének értékelése az Európai Unióban és a Visegrádi országokban

A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek aránya azon személyek arányát jelenti, akik a relatív jövedelmi szegénység, a súlyos anyagi depriváció vagy a

munkaszegénység közül legalább egyben érintettek. Az Európai Unióban az ide tartozó emberek száma a 2008 és 2020 közötti időszakban minimálisan csökkent: 103 millióról 97 millióra. A Visegrádi országok mindegyikében ennél jelentősebben csökkent ez az érték, bár eltérő módon. Három országban folyamatos volt a csökkenés, így Csehországban 1,6 millió főről 1,2 millió főre, Lengyelországban 11,5 millió főről 6,4 millió főre, míg Szlovákiában 1,1 millió főről 800 ezer főre mérséklődött az ezen kategóriába tartozó emberek száma. Magyarországon összességében a szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek száma pozitív trendet mutat a válságot követő években (Bartus 2020). Konkrétan a 2008. évi 2,8 millióról főről 2013-ra 3,4 millió főre (!) növekedett, majd jelentősen csökkent és 2020-ra már „csak” 1,7 millióra ember tartozott ide. Arányait tekintve ez azt jelenti, hogy az Európai Unióban 23,5%-ról 22%-ra, míg Csehországban 15,3%-ról 12%-ra, Lengyelországban 30,5%-ról 17,3%-ra, Szlovákiában 20,6%-ról 14,8%-ra csökkent szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek aránya 2008 és 2020 között. Magyarországon viszont úgy csökkent ez az érték a 2008. évi 28,2%-ról 2020. évre 17,8%-ra, hogy közben 2013-ban 34,8% (!) volt ez az arány. (7. ábra)

7. ábra Szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek aránya az Európai Unióban és a Visegrádi országokban (%)

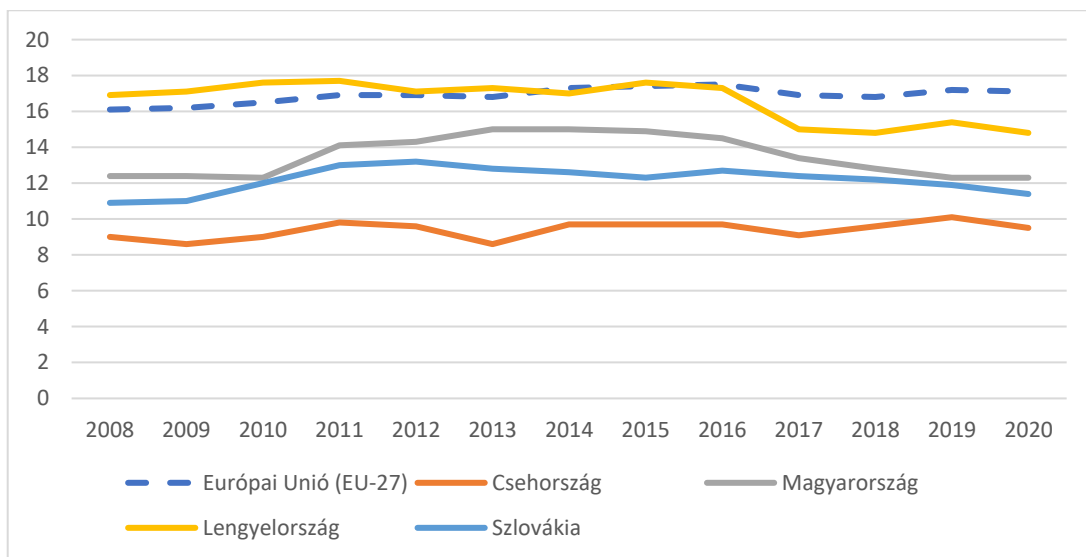
Forrás: eurostat adatok alapján saját szerkesztés 2021

Megjegyzendő, hogy a 2008-as válság a szegénység növekedésével járt, eltérően érintette az egyes országokat a kiinduló feltételektől, a makrogazdasági sokk jellemzőitől és a krízis során folytatott szakpolitikák gyakorlattól függően (Gábos et al. 2021).

4.2. A relatív jövedelmi szegénységben élők helyzetének értékelése az Európai Unióban és a Visegrádi országokban

A relatív jövedelmi szegénységi aránya a medián ekvivalens jövedelem 60%-ánál kevesebb jövedelemmel rendelkező háztartásokban élő személyek arányát jelenti. Ebben az esetben már kevésbé kedvező a helyzet az előbbieken vizsgált mutatóhoz képest. Az Európai Unióban a relatív szegénységben élők száma 2008 és 2020 között 70 millióról 75 millióra emelkedett. A Visegrádi országok esetében differenciált képet kapunk. Csehországban és Szlovákiában némileg nőtt a relatív szegénységben élők száma 2008 és 2020 között: Csehországban 925 ezer főről 993 ezer főre, míg Szlovákiában 558 ezer főről 615 ezer főre. Ellenben Lengyelországban 6,4 millió főről 5,5 millióra főre csökkent, Magyarországon pedig 1,23 millióról 1,17 millióra mérséklődött a relatív szegénységben élők száma a vizsgált időszakban.

Arányait tekintve ez azt jelenti, hogy az Európai Unióban 16,1%-ról 17,1%-ra, míg Csehországban 9,0%-ról 9,5%-ra, és Szlovákiában 10,9%-ról 11,4%-ra nőtt ezen mutató értéke. Lengyelországban viszont 16,9%-ról 14,8%-ra, Magyarországon pedig 12,4%-ról 12,3% mérséklődött relatív jövedelmi szegénységben élők aránya 2008 és 2020 között. (8. ábra)

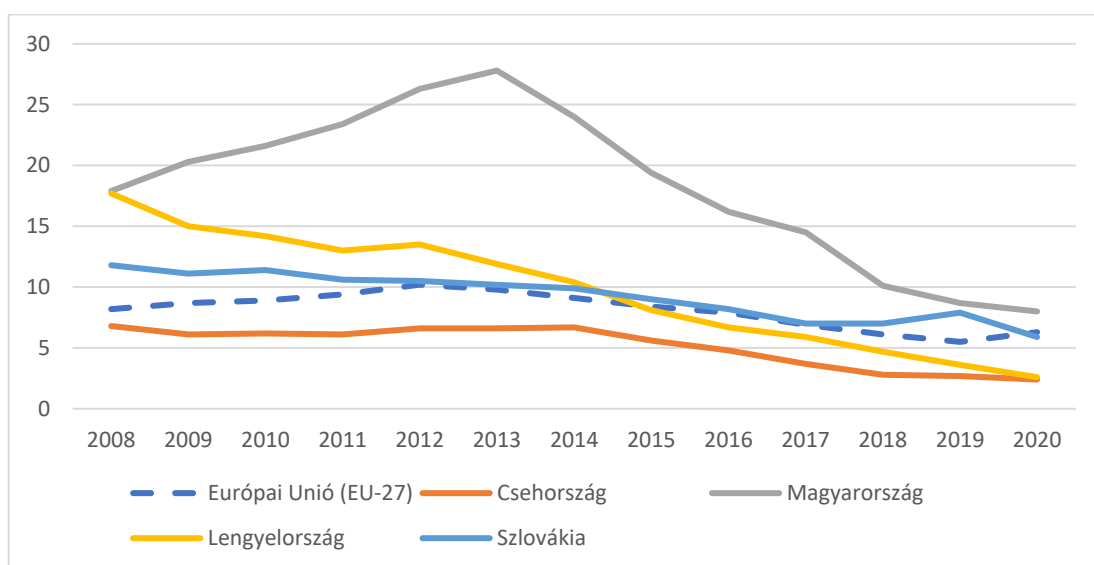

8. ábra Relatív jövedelmi szegénységi aránya az Európai Unióban és a Visegrádi országokban (%)

Forrás: eurostat adatok alapján saját szerkesztés 2021

4.3. Súlyos anyagi nélkülözésben (deprivációban) élők helyzetének értékelése az Európai Unióban és a Visegrádi országokban

A súlyos anyagi nélkülözésben (deprivációban) élők száma 37 millió főről 27 millió főre csökkent az Európai Unióban 2008 és 2020 közötti időszakban. Az EU-hoz hasonlóan a Visegrádi országok mindegyikében jelentősen mérséklődött az ebbe a kategóriába sorolható emberek szám. Konkrétan Csehországban 700 főről 250 ezer főre, Lengyelországban 6,68 millió főről 972 ezer főre, míg Szlovákiában 636 ezer főről 318 ezer főre mérséklődött az érték. Magyarországon is igen jelentősen visszaesett a súlyos anyagi nélkülözésben élők száma: 1.77 millió főről (2008) 760 ezer főre (2020), vagyis kevesebb mint felére. Az EU-val és a másik három vizsgált országgal szemben - ahol folyamatos volt a csökkenés - Magyarországon 2013-ig jelentős növekedés volt tapasztalható (2013-ban 2,7 millió fő (!)), majd egy kedvező fordulatot követően drasztikus visszaesés következett be a súlyos deprivációban élők számának tekintetében. Arányait tekintve ez azt jelenti, hogy az Európai Unióban 23,5%-ról 22%-ra, míg Csehországban 15,3%-ról 12%-ra, Lengyelországban 30,5%-ról 17,3%-ra, Szlovákiában 20,6%-ról 14,8%-ra csökkent a szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek aránya 2008 és 2020 között. Magyarországon viszont úgy csökkent ez az érték a 2008. évi 28,2%-ról 2020. évre 17,8%-ra, hogy közben 2013-ban 34,8% (!) volt ez az arány. (9. ábra)

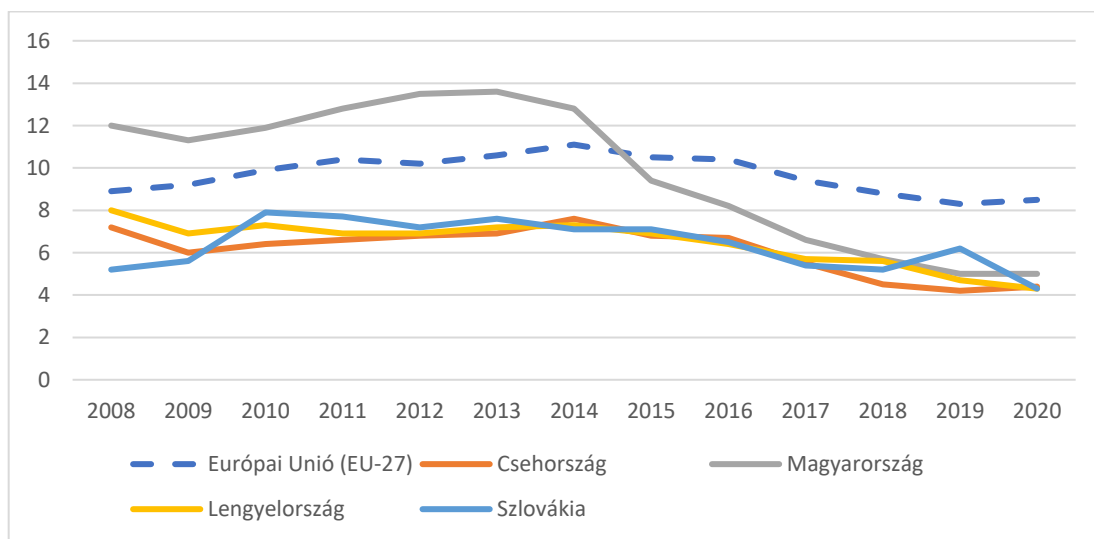
9. ábra Súlyos anyagi nélkülözésben (deprivációban) élők aránya az Európai Unióban és a Visegrádi országokban (%)

Forrás: eurostat adatok alapján saját szerkesztés 2021

4.4. A nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásban élők helyzetének értékelése az Európai Unióban és a Visegrádi országokban

A nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásban élők azon személyek, akik olyan háztartásban élnek, ahol a munkaképes korú (18–59 év közötti) tagok az előző évben teljes munkapotenciáljuk kevesebb mint 20%-át töltötték munkával. Az Európai Unióban a nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásban élők száma folyamatosan csökkent a 2008-as válság óta és 34 millió főről 27 millió főre csökkent 2020-ra. A Visegrádi országokban szintén jelentősen csökkent ezen kategóriába sorolható emberek szám. Csehországban 581 főről 339 ezer főre, Lengyelországban 2,44 millió főről 1,16 millió főre, Szlovákiában 225 ezer főről 176 ezer főre mérséklődött az érték 2008 és 2020 között. Magyarországon is igen jelentősen csökkent a nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásban élők száma: 943 ezer főről (2008) 351 ezer főre (2020), közel az egy harmadára.

Ha a teljes lakossághoz viszonyítjuk a nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásban élők számát akkor a tények a következők: az Európai Unióban 8,9%-ról 8,5%-ra, míg Csehországban 7,2%-ról 4,2%-ra (!), Lengyelországban 8,0%-ról 4,3%-ra (!), Szlovákiában pedig 5,2%-ról 4,3%-ra csökkent az aránya a vizsgált időszakban (2008-2020). Magyarországon szintén jelentős az arány csökkenése a 2008. évi 12%-ról 2020. évre 5%-ra, úgy hogy közben 2013-ban 13,6% (!) volt ez az arány. (10. ábra)

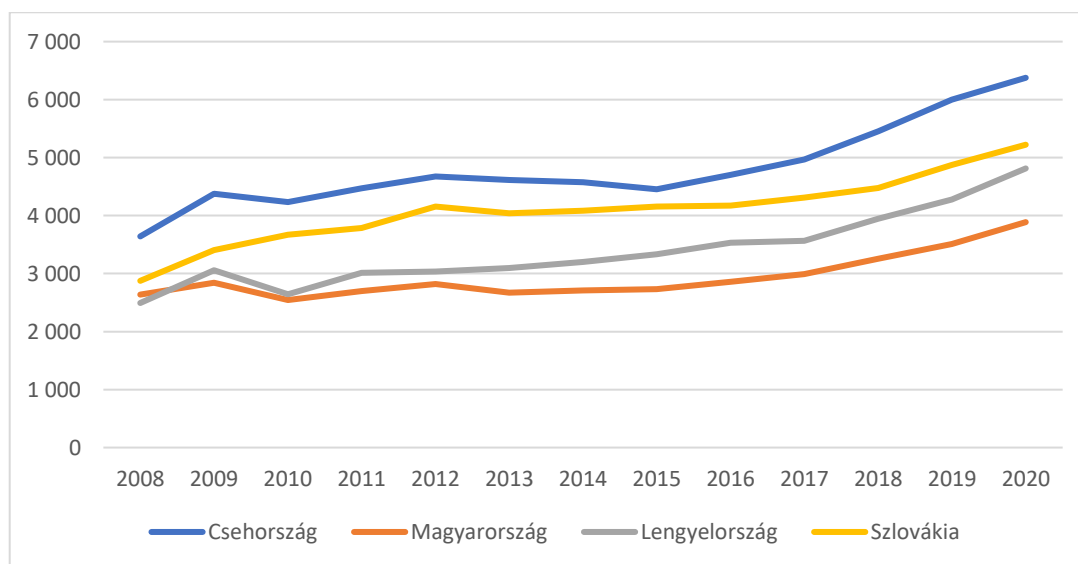
10. ábra A nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásban élők aránya az Európai Unióban és a Visegrádi országokban (%)

Forrás: eurostat adatok alapján saját szerkesztés 2021

4.5. A szegénységi küszöb alakulása

A szegénységi küszöböt két háztartáscsoportra szokás vetíteni: egyszemélyes háztartásokra és két felnőtt, kétgyermekes háztartásokra. A szegénységi küszöb értelmezésénél fontos megjegyezni, hogy ennek összege országonként változik. Az Európai Unió belül igen nagy eltérést mutat a minimálbér összege, az átlagbér összege és a szegénységi küszöb összege is. Például Luxemburgban 22 706 euró volt a szegénységi küszöb összege 2020-ban, Bulgáriában viszont csak 2534 euró az egyszemélyes háztartások esetében. A két felnőtt, kétgyermekes háztartások esetében pedig Luxemburgban 45 806 euró volt a szegénységi küszöb összege 2020-ban, Bulgáriában viszont csak 5322 euró. Látható, hogy ez 8,5-9-szeres különbséget jelent.

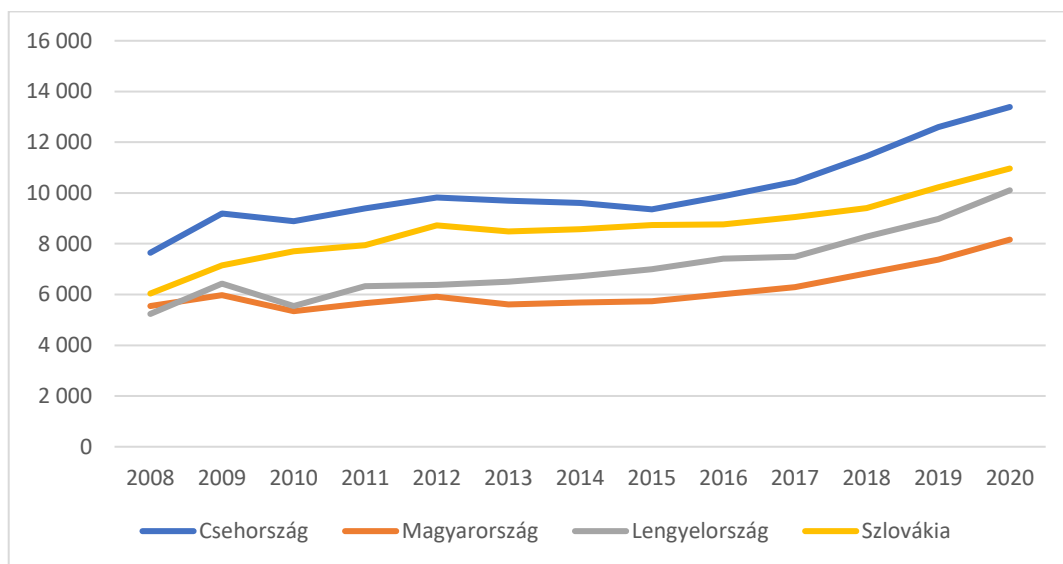
A szegénységi küszöb éves összege az Európai Unió minden országában jelentősen emelkedett 2008 és 2020 között, így a Visegrádi országokban is. Az egyszemélyes háztartásokat vizsgálva Csehország indult a legmagasabb értékről: míg 2008-ban 3641 euró volt a szegénységi küszöb éves összege addig 2020-ban már 6376 euró. Hasonló dinamikájú volt a növekedés a másik három országban is. Magyarországon 2640 euróról 3887 euróra, Lengyelországban 2493 euróról 4813 euróra, Szlovákiában pedig 2875 euróról 5222 euróra nőtt a szegénységi küszöb éves összege egyszemélyes háztartásokban. (11. ábra)

11. ábra A szegénységi küszöb éves összege egyszemélyes háztartásokban a Visegrádi országokban (euróban)

Forrás: eurostat adatok alapján saját szerkesztés 2021

A két felnőtt, kétgyermekes háztartások esetében hasonlóak a tendenciák szegénységi küszöb éves összegét illetően 2008 és 2020 között. Csehországban 7645 euróról 13 390 euróra, Magyarországon 5544 euróról 8163 euróra, Lengyelországban 5235 euróról 10108 euróra, Szlovákiában pedig 6038 euróról 10 966 euróra nőtt a szegénységi küszöb éves összege két felnőtt, kétgyermekes háztartásokban. (12. ábra)

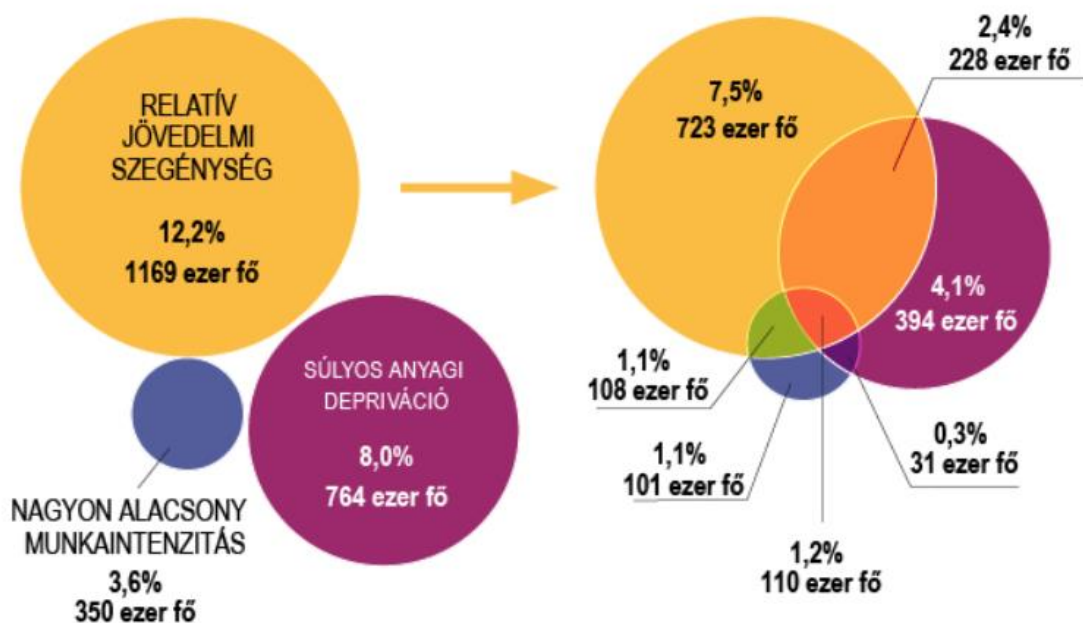
12. ábra A szegénységi küszöb éves összege két felnőtt, kétgyermekes háztartásokban az Visegrádi országokban (euróban)

Forrás: eurostat adatok alapján saját szerkesztés 2021

Az előbbiekből látható, hogy a magasabb egy főre jutó jövedelemmel rendelkező országok esetében a szegénységi küszöb éves összege is magasabb mind a két háztartás kategóriát illetően.

Fontos megjegyezni, hogy a háztartások életszínvonalát leíró mutatók, dimenziók nem kezelhetők külön-külön az egyes háztartások életszínvonalára vonatkozólag. Ezek a dimenziók egyszerre jelennek egyes háztartások esetében. Példaként szeretném bemutatni a 2020. évi magyarországi helyzetet. Az egyes szegénységi dimenziókat tekintetében 723 ezer ember tartozott a kizárólag jövedelmi szegények, és 394 ezer a kizárólag súlyosan depriváltak, illetve 101 ezer fő a kizárólag munkaszegények közé. A szegénység helyzetét mutatja, hogy a szegénység kockázatának kitettek egyszerre hány szegénységi dimenzióban érintettek. Nyilván minél több dimenzióba tartozik egyszerre egy érintett annál rosszabbak az életkörülményei. Sajnos Magyarországon mintegy 110 ezer ember egyszerre tartozik a

nagyon alacsony intenzitású háztartásokba, a súlyos anyagi deprivációba és a relatív jövedelmi szegénységbe tartozók közé. (Központi Statisztikai Hivatal 2021)

13. ábra A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek száma és aránya dimenzióként külön, illetve a dimenziók együttes figyelembevételével

Magyarországon 2020-ban

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal 2021

A 13. ábrából jól érzékelhető, hogy nem lehet csupán külön kezelni az egyes dimenziókat, hanem az átfedésekre is tekintettel kell lenni, hogy reális képet kapjunk az adott ország társadalmának élethelyzetéről. Magyarországon a jövedelmi és vagyoni különbségek viszonylag alacsonyak, miközben a magyar lakosság nagy része jelentősen az európai unió átlag alatti életszínvonalon él, vagyis nem a jólétben, hanem a szegénységben vagyunk egyenlők (Egyensúly Intézet 2021).

A szakdolgozatomban a vizsgálatok kapcsán három hipotézist fogalmaztam meg.

H1 A 2008-as válságot követő gazdasági fellendüléssel együtt járt az életszínvonal indikátorok értékének javulása.

H2 A Visegrádi országok életszínvonal mutatói kedvezőtlenebb képet mutatnak az EU-átlagnál az alacsonyabb gazdasági fejlettség miatt.

H3 A munkapiacának helyzetének javulásával (a foglalkoztatás növekedése, a munkanélküliség csökkenése) az életszínvonal indikátorok értéke nem feltétlenül javul.

A H1 hipotézis értékelése

A vizsgálati eredményeim alapján megállapítható, hogy a 2008-as válságot követő gazdasági fellendüléssel együtt járt az életszínvonal indikátorok értékének javulása.

A H1 hipotézis részben igazolódott be.

A hipotézis részben elfogadható, mert a szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek aránya, a súlyos anyagi nélkülözésben élők aránya, illetve a nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásban élők aránya tekintetében valóban javultak az életszínvonal az indikátorok tükrében. Azonban a relatív jövedelmi szegénység aránya az Európai Unióban, Csehországban és Szlovákiában növekedett a vizsgált időszak alatt.

A H2 hipotézis értékelése

A Visegrádi országok életszínvonal mutatói kedvezőtlenebb képet mutatnak az EU-átlagnál az alacsonyabb gazdasági fejlettség miatt.

A H2 hipotézis nem igazolódott be.

Az összes életszínvonal indikátor cáfolja ezt az állítást. Nincs egyetlen olyan mutató, amiben az EU-átlag jobb lenne mint az összes Visegrádi országnál. Sőt, Csehország minden mutató tekintetében jobb képet mutat az életszínvonal indikátorok tekintetében, mint az Európai Unió átlaga.

A H3 hipotézis értékelése

A munkapiacának helyzetének javulásával (a foglalkoztatás növekedése, a munkanélküliség csökkenése) az életszínvonal indikátorok értéke nem feltétlenül javul.

A H3 hipotézis beigazolódott.

Több ország esetében is nőtt a relatív jövedelmi szegénység aránya (pl. Csehország, Szlovákia, az EU egésze) miközben a foglalkoztatás növekedett, és a munkanélküliség csökkent az adott országban.

5. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

Javaslatok a szegénység mérséklésére

A szegénység nem csak a szegények problémája, a szegénység elleni küzdelem pedig nem csak a szegények érdeke. Nem csak azért, mert a probléma megoldása részben az államra hárul, hanem azért is mert hosszú távon a következményeket az egész társadalomnak viselnie kell. Legalább ennyire fontos és morális kötelességünk is a tönkrement, elszegényedett, mentálisan leépült honfitársainkkal történő szolidaritás vállalása. Javaslataim a szegénység mérséklésére az alábbiak.

1. Segélyezés. Véleményem szerint a segélyezés a legdirektebb módja a szegénység mérséklésének, de csak akkor érheti el alapvető célját, ha minden rászoruló ember számára biztosítja az élethez szükséges minimális anyagi jólétet. Fontos, hogy a segélyezésnek nem szabad a munkavállalás ellen hatnia, hanem a szociális biztonsági funkciót kell, hogy ellátása. Éppen ezért fontos lenne aktív eszközökkel mérsékelni a szegénységet. A közfoglalkoztatás erre egy jó esély kínál, de fontos, hogy ez ne segélyt jelentsen, hanem értelmes, értékteremtő feladatot is, amely lehetőséget teremt a munkaképesség megőrzésére és fejlesztésére.

2. Oktatás és képzés. Az oktatás és képzési rendszerek átalakításával jelentősen javítható lenne a foglalkoztatás helyzete, ami jövedelmek realizálása révén csökkentené a munkanélküliséget és a szegénységet is. Ehhez viszont a vállalatok igényeihez alkalmazkodó oktatásra és képzésre van szükség. A gazdaságpolitikáknak tehát arra is irányulnia kellene, hogy - a fejlett országokhoz hasonlóan - jelentősen növekedjenek a humán erőforrás-fejlesztésre fordított kiadások. Emellett ösztönözni szükséges a munkáltatók humán tőke fejlesztésére irányuló befektetéseit (pl. támogatások nyújtásával).

3. Az adórendszer átalakítása. Az adórendszereknek Kelet-Európában nagyobb mértékben kellene támogatniuk a munkahelyteremtést (pl. adókedvezményekkel). Különösen fontos ez azoknál a munkapiaci csoportoknál, melyek különösen állami beavatkozásra szorulnak (pályakezdő fiatalok, tartós munkanélküliek, romák stb.). Progresszív adó- és szociális ellátórendszer révén csökkenthető lenne az egyenlőtlenség. („A gazdagok adózzanak többet” elve.)

4. Az elmaradott régiók támogatása. A Visegrádi országokban igen jelentős a regionális egyenlőtlenség (pl. az Észak-Magyarországi régió helyzete ezt jól mutatja). Az elmaradott régiókban az önkormányzati lakáshoz jutás, a gyermek-gondozás (nők nagyobb arányú munkaerőpiaci részvételének elősegítése miatt) és a jó színvonalú egészségügyi ellátás lehetne a megoldás a szegénység mérséklésére.

A szakdolgozat témája több irányba is tovább vihető lehetne. Egyrészt ki lehetne terjeszteni több országra is a vizsgálatokat (nem csak EU országokra, pl. Ukrajnára, Szerbiára stb.). Emellett ahogy említettem nemekre és korcsoportokra vonatkozólag is találtam adatokat az eurostat adatbázisokban, ebben az irányban is kiterjeszthető lenne a kutatása.

6. ÖSSZEFOGLALÁS

A szegénység és társadalmi kirekesztés elleni harc az Európai Unió az egyik legfontosabb célkitűzése. Az EU-ban ugyanis még mindig 97 millió embert fenyeget a szegénység vagy a társadalmi kirekesztődés veszélye. Az Európa 2020 stratégia keretében az EU tagállamai elhatározták, hogy 2020-ra legalább 20 millió embert kiemelnek a szegénységből és a társadalmi kirekesztettségéből. Különösen komoly problémát jelent ez a Visegrádi országokban, ahol a gazdasági fejlettség alacsonyabb, mint az EU átlaga. Bár a rendszerváltást követő megrázkódtatások után az ezredfordulótól – különösen a 2004-es EU-csatlakozás után - a gazdasági helyzet konszolidálódott, de a jövedelmi egyenlőtlenségek továbbra is megmaradtak Kelet-Európában.

Dolgozatomban arra kerestem a választ, hogy a Visegrádi országok hogyan teljesítenek az Európai Unióhoz és egymáshoz képest a szegénység és társadalmi kirekesztés tekintetében a 2008-as gazdasági válságot követően. A kutatás során a fontosabb az életszínvonalat mérő indikátorok segítségével (a szegénység vagy társadalmi kirekesztés mutatója, a relatív jövedelmi szegénység mutatója, az anyagi és súlyos anyagi depriváció mutatója, illetve a nagyon alacsony munkaintenzitás mutatója) értékeltem a Visegrádi országok helyzetét a Európa 2020 stratégia célkitűzéseinek tükrében. Az Európa 2020 stratégia fő célja a munkahelyteremtés és az életszínvonal növelése volt. Ennek megfelelően az inkluzív növekedés révén a magas szintű foglalkoztatás, valamint szociális és területi kohézió kiemelt prioritást kapott. A stratégia öt kiemelt és számszerűsített céljának egyik volt a szegénység és társadalmi kirekesztés elleni küzdelem. Az Európai Bizottság célként fogalmazta meg, hogy az országos szegénységi küszöbök alatt élő európaiak számát 25 százalékkal, a nyomorban és társadalmi kirekesztettségben élők számát 20 millió fővel kell csökkenteni 2020-ra. Az Európa 2020 stratégia a Visegrádi országokra vonatkozólag ambíciózus célokat fogalmazott meg. A foglalkoztatás esetében Csehországban és Magyarországon 75% volt a cél, Lengyelországban 71%, Szlovákiában pedig 72%. A korai iskolaelhagyás esetében - Magyarország kivételével – a Visegrádi országok lényegesen alacsonyabb: 5 százalék körüli értéket irányoztak elő az uniós 10 százalékkal szemben. A felsőfokú oktatásban végzetek részarányában a lengyelek igen optimisták, a szlovákok az uniós célt irányozták elő, míg a csehek és a magyarok alacsonyabb rátát céloztak meg.

A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek aránya azon személyek arányát jelenti, akik a relatív jövedelmi szegénység, a súlyos anyagi depriváció vagy a munkaszegénység közül legalább egyben érintettek. A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek emberek száma az Európai Unióban 2008 és 2020 közötti időszakban 103 milliőről 97 millióra csökkent. A Visegrádi országok mindegyikében ennél jelentősebben csökkent ez az érték, bár eltérő módon. Három országban folyamatos volt a csökkenés Csehországban, Lengyelországban és Szlovákiában. Magyarországon viszont a szegénység vagy társadalmi kirekesztés kockázatának kitettek száma a 2008 és 2013 között növekedett, majd jelentősen csökkent és 2020-ra.

A relatív jövedelmi szegénységi aránya a medián ekvivalens jövedelem 60%-ánál kevesebb jövedelemmel rendelkező háztartásokban élő személyek arányát jelenti. Ebben az esetben már kevésbé kedvező a helyzet az előbbieken vizsgált mutatóhoz képest. Az Európai Unióban a relatív szegénységben élők száma sajnos 2008 és 2020 között 70 milliőről 75 millióra emelkedett. A Visegrádi országok esetében azonban differenciált képet kapunk. Csehországban és Szlovákiában némileg nőtt a relatív szegénységben élők száma, Lengyelországban és Magyarországon viszont mérséklődött. A szegénység kapcsán fontos kiemelni azt a tényt is, hogy a szegénységi küszöb éves összege az Európai Unió minden országában differenciáltan ugyan, de jelentősen emelkedett 2008 és 2020 között.

A következő mutató melyet vizsgáltam a súlyos anyagi depriváció indikátora, mely olyan személyek arányát jelenti, akik meghatározott kilenc fogyasztási tétel közül legalább négyről anyagi okok miatt kényszerülnek lemondani. A súlyos anyagi nélkülözésben (deprivációban) élők száma 37 millió főről 27 millió főre csökkent az Európai Unióban 2008 és 2020 közötti időszakban. Kedvező tény, hogy a Visegrádi országokban is jelentősen mérséklődött a súlyos deprivációban élők száma, különösen Magyarországon.

A nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásban élők aránya azon személyek azok, akik olyan háztartásban élnek, ahol a munkaképes korú (18–59 év közötti) tagok az előző évben teljes munkapotenciáljuk kevesebb mint 20%-át töltötték munkával. Az Európai Unióban a nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásban élők száma csökkent. A 2008-as válság idején még 34 millió fő volt, de 2020-ra 27 millió főre csökkent ez a szám. A Visegrádi országokban szintén jelentősen csökkent ezen kategóriába tartozó egyének száma, arányát tekintve közel az egy harmadára.

Fontos megjegyezni, hogy a háztartások életszínvonalát leíró mutatók, dimenziók nem kezelhetők külön-külön az egyes háztartások életszínvonalára vonatkozólag, hanem az átfedésekre is tekintettel kell lenni, hogy reális képet kapjunk az adott ország társadalmának élethelyzetéről.

IRODALOMJEGYZÉK

1. Bainbridge, T. (2003): EU mindentudó. Budapest: HVG Kiadó Rt.
2. Bartus G. (2020): Fenntartható pályán? A társadalmi-ökológiai fenntarthatóság állapota és trendje. In.: Társadalmi Riport 2020, szerk.: Kolosi Tamás, Szelényi Iván, Tóth István György, Budapest pp. 90-111
3. Bozsik N. (2011): Az Európai Unió gazdaságtana. Saldo kiadó. Budapest
4. Buzás-Németh A.–Tóth Sz. (2015): A Visegrádi országok gazdasági integrációja a válság óta. KÖZ-GAZDASÁG. 2015/4. Budapest 109-1303 o.
5. Egyensúly Intézet (2021): Hogyan csökkentjük a szegénységet? Háttér tanulmány a jóléti juttatások rendszerének átalakításáról. Egyensúly Intézet 2021/7. szám p. 28. Elérhető:
6. https://egyensulyintezet.hu/wp-content/uploads/2021/11/ei_szegenysegi_hatter_v2.pdf
7. Európai Bizottság (2010): EURÓPA 2020. Az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés stratégiája. A Bizottság közleménye. p. 39.
8. Európai Bizottság (2017): Európai szemeszter – Tematikus tájékoztató. Társadalmi befogadás. Elektronikus kiadvány. Elérhető: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/file_import/european-semester_thematic-factsheet_social_inclusion_hu.pdf
9. Európai Bizottság (2021): A szegénység, a társadalmi kirekesztés és a megkülönböztetés elleni küzdelem. Az Európai Unió ismertetése – 2021. Letölthető:
10. https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/hu/FTU_2.3.9.pdf
11. Európai Bizottság (2021): Szegénység. Elektronikus kiadvány. Letölthető:
12. <https://www.coe.int/hu/web/compass/poverty>
13. European Commission (2021): Employment and Social Developments in Europe 2021. p. 177.
14. European Commission (2021): Eurostat database. Sustainable Development Goals. Letölthető: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/sdi/overview>
15. Gábos A.–Kopasz M. –Donika L. (2020): Európai gyermekszegénység: a szülői háttér és a családpolitika szerepe a gazdasági válságot követő időszakban. In.: Társadalmi Riport 2020, szerk.: Kolosi Tamás, Szelényi Iván, Tóth István György, Budapest pp. 309-331.

16. Kaiser T. (2018): Jó állam jelentés 2018. Nordex Nonprofit Kft. – Dialóg Campus Kiadó
17. Kiss É. (2020): A Visegrádi országok együttműködése. Oktatási jegyzet. Ungvár p. 119 Letölthető: <http://genius-ja.uz.ua/images/files/kiss-eva-a-visegradi-csoport-egyuttkukodese-2020.pdf>
18. Központi Statisztikai Hivatal (2021): Életkörülmények. Elektronikus kiadvány. Elérhető: <https://www.ksh.hu/etkorumenyek>
19. Magyarország Miniszterelnöksége (2014): Magyarország Partnerségi Megállapodása a 2014–2020-as fejlesztési időszakra. p. 236
20. Sziklai I. (2012): Az Európai Unió szociális politikái. E-jegyzet. ELTE Társadalomtudományi Kar. Budapest
21. Szirmai V. (2019): Társadalmi egyenlőtlenségek, szegénység, társadalmi jóllét. Máltai tanulmányok. I. évf. 3-4 szám pp. 241-260
22. Szöllősi G. (2003): A társadalom- és szociálpolitika alapjai. Oktatási segédanyag p. 127
23. Tulok P. – Sáringer J. - Perényi Zs. – Remete B. – Márky Z. (2018): A Visegrádi Négyek jelentősége, struktúrája és értékei. Külügyi és Külgazdasági Intézet
24. Túry G. – Vida (szerk.) (2016): Monitoring jelentés 2012. Politikai és gazdasági elemzés az EU10 teljesítményéről. MTA KRTK Világgazdasági Intézet. Budapest 65 o.
25. Váradi M. (2015): Szegénység, projektek, közpolitikák. Tér és társadalom. 29. évf. 1. szám, 2015. p. 69-96

ÁBRÁK JEGYZÉKE

1. ábra A Visegrádi országok csoportja.....	5
2. ábra A reál GDP éves növekedési üteme (%-ban) az Európai Unióban és a Visegrádi országokban	10
3. ábra Az egy főre jutó GDP alakulása az Európai Unióban és a Visegrádi országokban	11
4. ábra A foglalkoztatási ráta alakulása az Európai Unióban és a Visegrádi országokban .	13
5. ábra A munkanélküliségi ráta alakulása az Európai Unióban és a Visegrádi országokban	14
6. ábra A szociális védelemre fordított államháztartási kiadások aránya a GDP-hez képest az Európai Unióban és a Visegrádi országokban	26
7. ábra Szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek aránya az Európai Unióban és a Visegrádi országokban.....	27
8. ábra Relatív jövedelmi szegénységi aránya az Európai Unióban és a Visegrádi országokban.....	28
9. ábra Súlyos anyagi nélkülözésben (deprivációban) élők aránya az Európai Unióban és a Visegrádi országokban	29
10. ábra A nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásban élők aránya az Európai Unióban és a Visegrádi országokban.....	30
11. ábra A szegénységi küszöb éves összege egyszemélyes háztartásokban a Visegrádi országokban	31
12. ábra A szegénységi küszöb éves összege két felnőtt, kétgyermekes háztartásokban az Visegrádi országokban	32
13. ábra A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek száma és aránya dimenzióként külön, illetve a dimenziók együttes figyelembevételével Magyarországon 2020-ban	33

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. táblázat A Visegrádi országoknak az Európa 2020 stratégiára vonatkozó néhány irányszáma	22
--	----

KONZULTÁCIÓS NYILATKOZAT

A BARTÓK GÁBOR (név) (hallgató Neptun azonosítója: ANCK1X)
konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a
záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfólió¹ áttekinttem, a hallgatót az
irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól
tájékoztattam.

A záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót a záróvizsgán történő védelemre
javaslom / nem javaslom².

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem³

Kelt: 6. OKTÓBER, 2022 év OKTÓBER hó 27. nap

Belső konzulens

Dr. habil. Bozskó NORBERT

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

² A megfelelő aláhúzendő.

³ A megfelelő aláhúzendő.

NYILATKOZAT

~~a záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió~~¹ nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve:

BARTÓK GÁBOR

A Hallgató Neptun kódja:

ANCK1X

A dolgozat címe:

A SZEGÉNYSÉG ÉS TÁRSADALMI KIREKESZTÉS HELYZETÉNEK VIZSGÁLATA A

A megjelenés éve:

2022

VISEGRÁDI ORSZÁGOKBAN

A tanszék neve:

KÖZGAZDASÁGTANI ÉS TERMÉSZETI ERŐFORRÁSOK TANSZÉK

Kijelentem, hogy az általam benyújtott ~~záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió~~² egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, s az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a Záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemi tulajdonkezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe.

Kelt: 2022 év 10 hó 26 nap

Bartók Gábor

Hallgató aláírása

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

² A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.